

Erdei

ERDÉLYI

GAZDA

KÖZ- ÉS MEZŐGAZDASÁGI HAVI
FOLYÓIRAT.

AZ ERDÉLYI GAZDASÁGI EGYLET HIVATALOS KÖZLÖNYE.

BCU Cluj / Central University Library

AZ EGYLET FELFÜGYELŐ-BIZOTTSÁGÁNAK
FELÜGYELETE MELLETT

SZERKESZTI

TOKAJI LÁSZLO

EGYLETI TITKÁR,

XXX. ÉVFOLYAM. 3. FÜZET. (MÁRCZIUS.)

Előzetési ár: egész évre 6 korona.

Egyes szám ára: 1 korona.

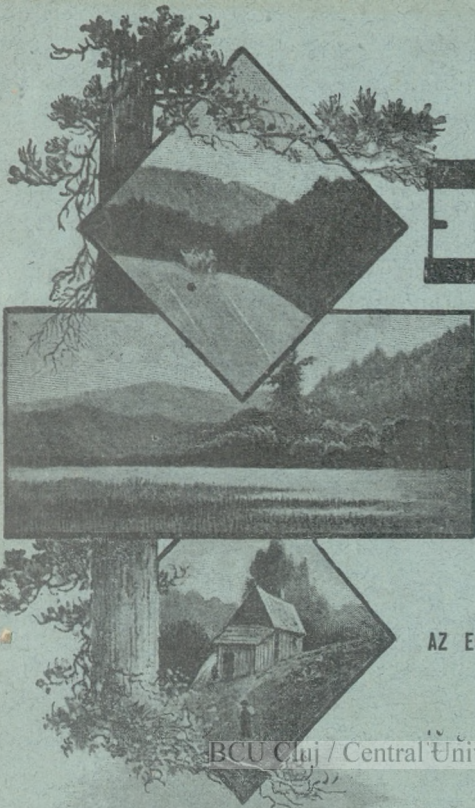
— Egyleti tagoknak ingyen. —

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

az „E. G. E.” titkári hivatalában

KOLOZSVÁR, 1898.

Gámán J. örököse könyvnyomdája.

726

TARTALOM.

Önálló eredeti czikkek.

A földmivelésügyi miniszter 1896. évi jelentése. <i>Keszegh Ferencz</i>	113
Állategészségügyi rendészetünk hiányai. IV. <i>Jakab László</i>	122
Az elmélet és gyakorlat termelésünkben. <i>H.</i>	130
A székely gazdák helyzetének javítása. <i>Puskás Jenő</i>	138
Egy szarvidomítóról. <i>Krolopp Hugó</i>	141
Mit terem 3 k. hold fajszőlő. <i>Ajtai Bálint</i>	144

Kisobb szakközlemények.

A magvak apadása <i>Páter Béla</i> . — Állataink tisztántartásáról. <i>Monostori Károly</i>	146—149
---	---------

Irodalmi szemle.

Lapszemle. (Köztelek ; Magyar Gazdák Lapja ; Mezőgazdasági Szemle ; Gyümölcskertész ; Kert ; Borászati Lapok ; Szárnyasaink) <i>R.</i>	149—154
---	---------

Vegyes közlemények.

Darányi a gazdatisztekért. — A szövetkezetek szaporodása. — Selyem-szövőiskola és selyemgyár	154—155
--	---------

Egyleti élet.

Igazgató-választmányi ülés. — Heremagtisztító-raktárunk. — Népszerű gazdasági előadásaink	155—157
---	---------

Tudnivalók.

Rályázati hirdetmény. — A gazdaközönség figyelmébe. — Felhívás Magyarországi földbirtokosaihoz. — Tenyészállatok kedvezményes vasúti szállítása. — Vetőmagvak kedvezményes szállítása	157—160
---	---------

Erdélyrészi vásárok jegyzéke 1898. április 1—30-ig	160
---	-----

Lapunk anyagi kiadásainak egy jelentékeny részét hirdetési rovatunk fedezi, miért is tisztelettel felhívjuk arra — szükségleteik beszerzése céljából — olvasóink figyelmét és kérjük, hogy rendeléseik, vagy tudakozódásuk alkalmával lapunkra mindig hivatkozzanak!

Magyar Jelzálog-Hitelbank

— alaptőkéje 20 millió arany forint.

Elnöke: **Székely Kálmán**,
Magyarország volt pénzügyministere. —

Képviselősege útján Kolozsvártt
(Jókai-utca 2. sz., gr. Rhédey-ház, I. em.)

4⁰/₁₀ Záloglevélkölcsönöket

nyujt földbirtokra: 50 évi törlesztéssel
5 százaléknál,

nagyobb városokban fekvő házakra 40 évi törlesztéssel 5-40 százaléknál évi részletfizetés mellett.

A jelzálogul felajánlott erdélyrészi ingatlanok értékére és a megszavazandó kölcsön összegére nézve

az Erdélyi Gazdasági Egylet

bizalmi férfiai adnak véleményét.

A bank képviselőségénél kaphatók 4⁰/₁₀ és 4¹/₂⁰/₁₀-os záloglevelek, 3⁰/₁₀-os nyereségek.

Legelőcsőbb, legbiztosabb és legelőnyösebb biztosítás

az

Országos

Magyar Kölcsönös Biztosító Szövetkezetnél

Budapest, VIII. ker., József-körút 8. sz.

Biztosítéki alap 600,000 korona. Alakult 1894. évben.

Elnök: Gróf Teleki Géza. Alelnök: Csávossy Béla. Igazgatósági tagok: Gróf Andrássy Géza, Bujanovich Sándor, Dessewffy Arisztid, Püspöky Emil, Rubinek Gyula, Szentkirályi Kálmán, Szilassy Zoltán, Szőnyi Zsigmond, Gróf Teleki Sándor.

Az Országos Magyar Kölcsönös Biztosító Szövetkezet

a gazdaközönség általános elismerése szerint híven megfelel hivatásának; czélja:

Olcsó biztosítás,

(12—XII.)

alacsony biztosítási díjak,

a nyereségnek a tagok javára fordítása.

- Az Országos Magyar Kölcsönös Biztosító Szövetkezetnél a jobb kockázatu vidéken kőalzatú nád, vagy szalmatetőzetű épületeknél 300 frt után . . . . . 1 frt 80 kr.
a biztosító részvény-társaságoknál ugyanaz . . . . . 4 frt 30 kr.
- Az Országos Magyar Kölcsönös Biztosító Szövetkezetnél kőalzatú zsindeyl tetőzetű épületeknél 500 frt után . . . . . 2 frt 03 kr.
a biztosító részvény-társaságoknál ugyanaz . . . . . 4 frt 6g kr.

Más társaságnál a biztosítók megegyeszer annyit fizetnek.

Más társaságnál a kötvényfeltételek is szigorubbak.

Mindezeknél fogva a gazdaközönségre nézve a legelőnyösebb, ha ugy

épület- mint általány (pauschal) biztosításait
a szövetkezetnél eszközli.

A **jégbiztosítás** terén is igen üdvös reformokat létesített a szövetkezet, mely a károk gyors és igazságos kiegyenlítésével a felek teljes megelégedését vivta ki magának.

Tömeges biztosítás esetén az illető községeknek rendkívül olcsó díjtételeket engedélyez a szövetkezet.

Bővebb felvilágosítással szolgál az igazgatóság (Budapestén, VIII. József-körút 8. sz. és a vidéki ügynökségek.

A zalathnai kénkovand ipar r. t.

Brassói Kénsav- és Mútrágya-gyára

ajánl mindennemű száraz és könnyen szorható

**superfoszfátot, répa-,
szőlő- és árpa-trágyát,
Thomas-salak lisztet,
Chilisalétromot, kén-
savas ammoniákat és
minden egyéb mútrá-
gyát.**

Felvilágosításokkal és részletes árjegyzékkel szívesen
szolgál:

a gyárvezetőség Brassóban, valamint a

Központi iroda

BUDAPEST, IV.,

Bécsi-uteza 5, szám.

MAGYAR MEZŐGAZDÁK SZÖVETKEZETE

BUDAPEST, V., ALKOTMÁNY-UTCZA 31. SZÁM.

A szövetség célja: I. Olcsó közvetítés gazdas. felszerelési és fogyasztási cikkek beszerzésénél. II. Mezei gazd. termények legelőnyösebb értékesítése. III. Hitelnyújtás a tagok részére.

Alaptőke 380.000 korona.

A tagok száma 600.

Tartalékalap 100.000 korona.

Berendezés.

I. Vetőmag-osztály :

Mindennemű vetőmagvak megvétele és eladása. Eredeti külföldi magvak.

2. Áru-osztály. :

Összes gazdasági cikkek a legkiválóbb minőségben.

Műtrágyák.

Építkezési anyagok.

Gazdasági vasneműek.

3. Bizomány osztály:

Hadseregellátás.

Erőtakarmányok vétele.

Gabonaeladás.

Gyapju bizomány értékesítése.

4. Hizott marha és sertés bizományi osztály :

Hizott marha, sertés és ürü stb. biz. értékesítése.

5. Gazdasági gép-osztály :

Mg. kir. államvasutak gépjára mezőgazdasági gépeinek közvetítése.

A stockholmi „Actiebolaget Separator“ tejjgazdasági gépgyár kizárólagos képviselője.

Adrience Platt & Co. newyorki kaszáló, marokrakó és kévekötő gépeinek kizárólagos képviselője.

V. Vermorel-féle Eclair-permetező kizárólagos képviselője.

Mindennemű kipróbált solid kivitelű gazdasági gép jutányos beszerzése.

Gazdasági géptelemek, malmok, takarmányos és tejes kamarak berendezése.

6. Biztosítási osztály :

Tűz- és jégkár elleni biztosítások. Élet, járadék és baleset elleni biztosítások. Szállítványozási biztosítás.

 A szövetség alapszabályait és havonként kétszer megjelenő „Üzleti Értesítő“-jét bárkinek ingyen és bérmentve megküldi. (12—XII.)

Az
Egeresi műtrágyagyár

KRAMER J. ajánlja kellően száraz és könnyen szórható
műtrágyáit, nevezetesen

magasszázaléku Csontliszt-Superphosphátot,

Párolt csontlisztet. Trágyagypszet sat.

a legjutányosabb árakban.

Fölvilágosításokkal, árszabással és ismertető füzetekkel
készséggel szolgál

a központi iroda : **BUDAPEST, V. Dorottya-utca 9.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lóhermagot,

luczernamagot,

gabonaféléket,

mindenféle egyéb

GAZDASÁGI MAGOT

legmagasabb áron értékesít és mintázott ajánlatot kér

WOLF SOMA

mag-, gabona- és terményügynöksége

KÜLFÖLDI CZÉGEK KÉPVISELŐJE

Budapest, IV. Károly-körút 26. sz.

Magvakbóli és mindenféle gazdasági cikkekébóli szükségletet
első forrásból legjutányosb áron szerzek be és kérem az igen t.
gazdaközönség szives nagybecsü támogatását.

(12—IV.)

A „THE GRESHAM“

ANGOL ÉLETBIZTOSÍTÓ TÁRSASÁG

Londonban

(alapított: 1848. évben)

mult évi szeptember hó 1-étől kezdve életbe léptette az új

Jelzálog-kölcsön biztosítási módozatot,

a mely lehetővé teszi minden föld, vagy házbirtokosnak, a kinek ingatlana jelzálog-kölcsönrel van terhelve, hogy egy ilyen jelzálog-kölcsön biztosítás megkötése által, csekély díjfizetés ellenében családjának azon kedvezményt biztosítsa, hogy azon esetben, ha ő a kölcsön törlesztési időtartama alatt bármikor meghalna, a jelzálog-kölcsönrel megterhelt birtoka **tehermentesen** maradjon a családnak.

Ilyen jelzálog-kölcsön biztosítás megkötése által egy igen csekély évi díj ellenében azon kötelezettséget vállalja magára a társulat, hogy a szerződő félnek a kölcsön-törlesztési időtartamon belül **bármikor** beálló halálakor, a birtokot még terhelő jelzálog-kölcsön összeget az illető kölcsönadó pénzintézetnek azonnal visszafizeti és a családot a **tehermentes** birtok élvezetébe juttatja.

Ezen biztosításnak megkötésénél teljesen mindegy, hogy a kölcsön mostani avagy régibb keletű, mivel az évi díj csak a **még hátralékos** időtartam alapján számíttatik.

A feltételek világosak és mindenki által könnyen megérthetők. — A felvételi eljárás semmiféle nehézséggel nem jár.

Részletes felvilágosításokkal szolgál:

a „The-Gresham“ angol életbiztosító társaság

Jelzálog-kölcsön osztályának erdélyrészi vezérképviselője

Szepessy Lajos

(12—VIII.)

Kolozsvárt, Trencsintér 1. sz., (saját ház.)

Aratógépre 1897. Mezőhegyesen első díj: állami nagy arany érem!

Alakult 1856. **K Ü H N E B.** Alakult 1856.

Magyarország legrégibb gazdasági gépgyára Mosonban.

Ajánlja: „Hungária“ és „Mosoni Drill“ legjobb sorvetőgépeit sik és hullámos talajra (17.500 db. eladva). Leszállított árak.

Új! Moravek-féle répayető műtrágya-szóróval Új!

Sack féle ekék, 2—3—4 vasú ekék. Laacke-féle híres szántóföld és kiténő réthoronák ősziek fogasolására. Duplex-horonák, Hengerek minden nagyságban, Gabonatisztító-gépek

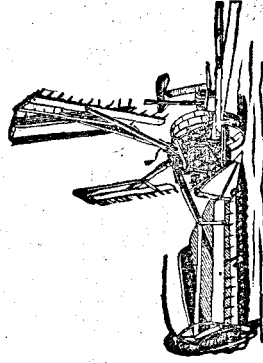
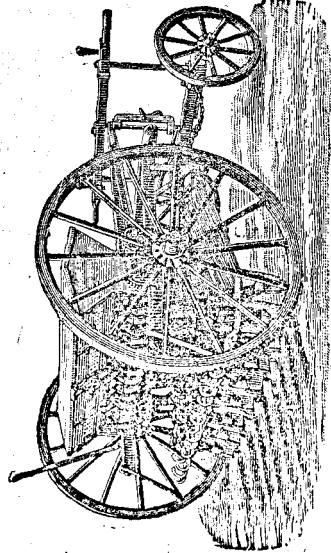
Mezőhegyesen első díjat
nyert **Osborne-féle**
Columbia marokrakó
aratógép.

Kéveköto fúkaszalógépek

FŐRAKTÁR:

BUDAPEST

VI. Váci-körút 57a.

Az erdélyi részek legnagyobb gazdasági gépraktára

Hirschfeld Károly

vas- és szerszám kereskedőnél

Kolozsvártt,
a vashid
előtt.

Hofherr és Schrantz

gazdasági gépgyárának

képviselősege és bizományi raktára.

Nagy raktár: Répa- és szezskavágók, kukoricza-
morzsolók, Rosták, Pernolendt és Mayer rendszerű
Trieurök, darálók, cséplőgépek, szénd- és takar-
mánygyűjtők, aczél-rajol, két- és három barázdás
ugy „Perfe“-ekékben, hajlékony- és láncz-boronák-
ban stb. stb., ugy mindennemű gazdasági gépek-
ben és eszközökben olcsó árak mellett.

Állandó gépkiállítás.

Előnyös fizetési feltételek.

Nagy raktár mindennemű vasárak, szerszámok és épít-
kezési anyagokban, továbbá angol gép- és varrószijjak,
gumitömlők, lemezek és zsinórokban, ugy a géphez tartozó
egyéb technikai cikkekben.

Hódmező-vásárhelyi Tetőcserép-raktár,
nagyban és kicsinyben, minden versenyt kizáró áron.

Terjedelmes képes árjegyzékek és részletes leírások ingyen és bérmentve.

Megrendelések és megkeresések

Hirschfeld Károly

gépraktárához

Kolozsvára intézendők.

ERDÉLYI GAZDA

A földmivvelésügyi miniszter 1896. évi jelentése.

I.

E terjedelmes és mégis könnyen áttekinthető jelentésben hazánknak az ezredik évben elért mezőgazdasági fejlődéséről számol be a miniszter. A millenáris év ünnepségei alatt törvényhozásunknak kevés ideje maradt bajaink megvitatására. Azok a törekvések, melyek az előző években oly erős hullámokat vertek fel, részint visszavonultak, részint beleilleszkedtek a kiállítás keretébe. Az év folyamán csak kisebb jelentőségű javaslatok kerültek tárgyalásra s a fontos gazdasági kérdések egész tömege 1897. évre maradt. Az országos kiállítás tanuságot tett arról, hogy a gazdasági élet terén mily nagy mértékben modernizálódott hazánk. A céltudatosságnak s az egyre fokozódó szakértelemnek jeleit láthattuk minden irányban. Kormányunk ez évben a mezőgazdaság érdekében alig pár nevezetesebb intézkedést tett. Ilyen a szőlők rekonstrukcióra vonatkozó törvény, az őrlés rendezése.

A miniszter jelentésének előszavában a mezőgazdaság súlyos helyzetére utal, de a földadó leszállítása gazdáinknak még mindig pium desiderium, daczára, hogy nálunk legmagasabb egész Európában a földadó és daczára, hogy Ausztria, Anglia, Német- és Oroszország e kérdést már sikerrel megoldották.

A millenáris évnek közzgazdaságilag kiváló jelentőségű mozzanata volt az év őszén tartott nemzetközi gazdakongressus.

Uj eszméket ugyan alig hoztak fel, de az eddigiek tisztázása is lényegesen hozzájárult ahhoz a két évtizeden át készített óriási anyaghoz, mely a legjobban boldogító gazdasági politika megtalálását tüzte ki feladatául. A kongressuson vett benyomások a minisztert eddig is erélyesebb és helyesebb gazdasági politikára sarkalták, mit mutat ama kijelentése is, hogy a gyöngébb ellentállásu kisbirtokos és

munkásosztály érdekeit kiválóbb figyelmére fogja méltatni. Sokat várunk energiájától, melylyel magát az egyoldalú önző felfogások bénító hatása alól emancipálni igyekszik.

Magyarország 1896. évi termése a miniszteri jelentés szerint nem mondható kedvezőnek. A téli fagykár miatt a megkárosult terület csak az őszi búzánál mintegy 300,000 kat. holdat tett. A tulcsapadékos időjárás miatt az északi, északkeleti és nyugati részeken a burgonyából rendkívül sok elrothadt. A rovarok közül a repcében a földi bolha, a répában pedig az ormányos bogár tett nagy pusztításokat. A jég és az augusztusi viharok különösen a szőlőt és a gyümölcsöt sujtották. Legjobb búzatermés az alföld humusgazdag síkjain és a dunántúli megyékben volt, hol a holdankénti átlag 8 mmázsán felül emelkedett s néhol a 12—14 mmázsát is elérte. Mindamellett az elemi csapások miatt az 1896. évi búzatermés 1·3 millió métermázsával mögötte maradt az 1895. évi termésnek.

A rozstermés minőségileg jobb volt az előző évinél. Az árpa termés mennyiségileg kielégítő volt, de az esőzés sok helyt megrontotta a sörárpa minőségét.

Magyarországban termett a főbb kenyérterményekből az előző évekkel szemben métermázsákra átszámítva:

	buza	rozs
1896-ban . . .	40,670.000	14,280.000
1895-ben . . .	41,941.000	11,407.000
1894-ben . . .	42,066.000	16,431.000
1893-ban . . .	45,972.000	16,823.000

Ide tehetjük még az 1897. évi termést, mely nagyobb-részt oka a paraszt fenekedésnek az alföldön. 1897-ben ugyanis csak 26,200.000 mm. buza és 9,592.000 mm. rozs termett. A különbség nagy átlagban az előző évekhez képest mintegy 35 százalék.

Az 1896. évi termés kielégítő volt s eredményét nagyon emelte az a körülmény, hogy kedvező kiviteli konjunktura járt a nyomában. Az export-államok gyöngye terméseredményei s a fogyasztó államok nagyobb bevitele, az év második felében annyira fellendítették gabona- és lisztforgalmunkat,

hogy az árak emelkedő irányzatba csapva át, olyat látott a magyar gazda, a mi öt év óta nem volt szemei előtt: 8 forintos buzaárat. Mihelyt azonban beköszöntött az 1897. évi gyenge terméseredmény, újabb panaszok merültek fel. A rossz termés hatása alatt a buza ára soha nem remélt nivóra emelkedett s a világkonjunktura minden kiegyenlítő hatása daczára 10—11—12, sőt 13 frtos buzaárakat látunk. A panaszok jogosak, mert míg azelőtt, ha gyenge áron is, de volt mit eladni, most lehetetlenség, mert nincs és nincs. Mindenki beláthatta, hogy sokkal nagyobb csapás nekünk a silány termés az alacsony áraknál.

Folytonos hanyatlást látunk a termelt gabonamennyiségben, holott hazánk lakossága évenként mintegy 200,000 lélekkel szaporodik.

Az ingadozások az egyes évek terméseredményeiben rendkívül nagyok. Az átlagos termelés szélsőségei 8.6 és 14.4 metermázsa hektáronként.

E körülmény összefügg ugyan az égalj szélsőségeivel, de mutatja azt is, hogy mezőgazdaságunk még nagyon extensív s nem tudja ellensúlyozni az időjárás szeszélyességeit.

Nem lesz érdektelen röviden rámutatni hazánk és a külföld termelési viszonyaira. Mily nagy a különbség hazánk és pld. Dánia közt, mutatja az, hogy míg Dániában hektáronként átlag 32 hl., nálunk csak 15 hl. buza terem. A zab az északi és nyugati államokban is sokkal nagyobb mértékben termeltetik, mint hazánkban, mely — a mellett, hogy jól fizet és könnyen értékesíthető — a virágzó lótenyésztésnek legfontosabb tényezője.

Az árpatermés hozamát 1896-ban hivatalosan 12 millió 905.469 q-ra (1895-ben 10,906.351 q-ra), a zabét 10,979.565 q-ra (1895-ben 10,265.798 q-ra) becsülték.

Sajnos, hogy a kapás növények egyik legfontosabbikáról, a kukoriczáról megfeledkezik a jelentés, noha a népnek főképp Erdélyben egyik legfőbb táplálékát képezi. — Egy hosszú éven át készült miniszteri jelentésben néhány sort csak megérdemelne ez a takarmányul és a szeszgyártásnál

is nagyban használt terménycikk. Tudomásunk szerint 1896-ban 33·3 millió tengeri termett.

Felesleges az 1896. évi terméseredményt ennél bővebben részletezni. Azóta átéltünk egy kegyetlenül rossz esztendő, ugyannyira, hogy Magyarország 1897-ben meg is szűnt a gabonát exportáló államok sorában helyet foglalni.

Egyes mezőgazdasági ágazatok fejlesztése érdekében a minőségi termelés előmozdítására több helyen vetőmagot osztatott ki a miniszter s a gazd. egyesületek közreműködésével kedvezményes árban len- és kendermagot, ugyszintén heremagot is közvetített.

A komlótermelést komlódugványok behozatala és szétosztása által igyekszik fejleszteni. Erdélyrészi megyékben ez élénk visszhangra talált és Segesvárt már a múlt évben tartattak komlóvásárok, igaz, hogy nem valami kedvező eredménnyel. A székelyföld nélküli e művelési ágat, épp azért jó lenne meghonosítani ott is.

Általában pedig segélyezés által s a mezőgazdasági kísérleti ügy fejlesztésével igyekezett a miniszter földművelésügyünknek hasznos szolgálatokat tenni. Sajnálattal kell constátálnunk, hogy a mezőrendőrségről és mezőgazdaságról szóló 1894: XII. t.-cz. végrehajtása még ma sem teljes.

A vármegyei és járási mezőgazdasági bizottságok szervezése, a szarvasmarha-, sertés- és juhtenyésztésről szóló szabályrendelet, valamint a pásztorokról, illetve a legeltetett állatok fölötti felügyeletről szóló szabályrendelet néhány megyében még hiányzott. Sajnos, hogy a községek indolentiája s a régi állapotokhoz való ragaszkodása igen sok nehézséget okoz a miniszternek a mezei rendőrség szervezésénél. Reméljük azonban, hogy eddig tanusított erélye és jóakarata meg fogja győzdtetni a községeket a mulhatlan szükségességű intézkedések helyességéről s akkor ellentállásuk önmagától megszűnik.

A nyomásos gazdálkodást 39 törvényhatóságban — még mindig sok — 1797 község tartja fenn. A legtöbb ilyen község van: Szatmármegyében (206), Szilágyban (159), *Szolnok-Dobokában* (159), *Udvarhelyben* (108), *Kolozsban* (128) és

Mármarosban (117). A törvény elve — a föld szabad használata — eddig nem nagy mértékben valósult meg. A régi idők vetésforgó kényszerét Erdélyben látjuk leginkább elterjedve.

Gondot fordít a miniszter a gyümölcsészet és kertészet fejlesztésére is Erdélyben Tordán állított fel egyéves kertmunkás tanfolyamot és Sepsi-Szt-Györgyön a székely árvaházzal kapcsolatos kertgazdasági tanszéket.

Érdemül tudjuk be a miniszternek, hogy a tanítókat jutalmak által serkenti a gyümölcsstermelés és kertészet minél hathatósabb művelésére, mert ezen intézkedésének üdörös hatása már is több helyen nyilvánult. Hogy a fokozódó igényeknek, a nagy faültetési kedvnek megfelelhessen, a *tordai* és lugosi faiskolát kibővítette s azonkívül két faiskola felállítását rendelte el. — Nem részletezhetjük tovább ezen minden tekintetben helyes és feltétlenül szükséges intézkedéseket, csak arra akarunk utalni, hogy örvendetes jelét látjuk népünk gyümölcsstermelő kedvének, mit leginkább mutat az, hogy a jelentés szerint a tavalyinál háromszorta nagyobb mennyiség sem volt elegendő a szükségletek kielégítésére. Az utak befásítása hasonlóképpen gyorsan halad előre.

A gyümölcs értékesítésnél nem sok tennivalója volt a minister urnak. Nehány év óta tapasztalt kedvezőtlen időjárás a gyümölcsprodukcióna káros volt.

Az 1896. évi termés sem mennyiségileg, sem minőségileg nem sikerült. Külföldre alig került valami. A csekély exportot jellemzi különben az is, hogy 1896-ban nemcsak Ausztriának, hanem Magyarországnak is jelentékeny friss gyümölcs importja volt. A minister több féle módon igyekszik az értékesítést könnyíteni, de a jelentésben foglalt módok mindenike csak kis körben mozog. E téren különben inkább a társadalomnak kell előljárni, a minthogy a múlt évben az orsz. gazd. egyesület foglalkozott is egy nagyérdékű tervezettel, mely fölötte hasznos és szükséges mozgalomnak kiindulása. A terv gyümölcsértékesítő szövetkezetek létesítése mely mindenestre nagy jelentőségű feladat. A

szövetkezeteknek nemcsak az lesz a célja, hogy különböző vidékek gyümölcsstermekei, mik a mai mostoha értékesítési konjunkturák mellett csak italokká és aszaltványokká való feldolgozás mellett voltak némi részben értékesíthetők, a budapesti fogyasztó közönségnek közvetíttessenek, hanem az is, hogy a gyümölcskivitelt megkönnyítse s különösen Németországba s Oroszországba irányuló gyümölcspont expositurája legyen. Így tehát helyes irányba fog terelődni a gyümölcserőtermelés s a további munka most már a gazd. egyesületekre s a már fennálló szövetkezetekre hárul. Ha e feladatnak nem felelnek meg, úgy illuzoriusok maradnak a gyümölcsstermelés föllendítésére irányuló törekvések.

A szőlőben a filloxera és a peronospora viticola jelelőkény pusztítást okozott 1896-ban is.

1895. évben a filloxera fellépte csak 96, eddig vészmentes község határában állapított meg.

1896-ban már 162 községben fedeztek fel új fertőzéseket.

1896. év végén a filloxera lepott községek száma 2706-ra emelkedett.

1002. szőlő mivelő község van Erdélyben, s ebből 173 inficiált, a mely még mindig lényegesen kisebb szám mint bármelyik szőlőkerületé az anyaországban, de az 1896 évben ijesztő módon jelentkező új fertőzések miatt 38 községre rendelték el a zárt, olyan szám melyet az évben csak a Tisza-Maros szöge haladott tul.

Miniszterünk működését e téren egyrészt a filloxera által elpusztított szőlők felujítása, másrészt a magyar bortermelésnek az ezredéves kiállításon való képviseltetése kötötte le.

A filloxera fellépte előtt 618,352 kat. holdra terjedt hazánkban a szőlőterület. 1896. évig 312,807 kat. holdnyi szőlő pusztult el, melyből csak 57.853 hold ujítottott illetve telepítettett, tehát az elpusztított területből még 254,954 kat. hold pusztán áll.

A filloxera elleni védekezésnek kétféle módját gyakorolják hazánkban, a szénkéneg által való gyéritést s az amerikai vesszők ültetését. Az előbbi kevésbé tudott eddig

elterjedni s mindössze 4419 kat. hold. szőlőt ültettek szénkénegezés alá, ellenben az utóbbi eljárás nagyon serényen folyik s eddig csaknem 20.000 holdat ujitottak fel amerikai alanyokkal.

Mikor a filloxera felütötte fejét a kormány késedelmezett az orvosszerekkel.

A hozzáértők, a tehetősebbek azonnal vasszorgalommal fogtak a védekezéshez. A szegény szőlőgazdák pedig majdnem kivétel nélkül az isteni gondviselésre bízták szőlőjüket. Ennek gyászos eredményeit ismerjük.

A földmivelésügyi miniszter mostani intézkedései ha husz év előtt látnak napvilágot, igen üdvösek lehetnek volna. De kellő szakértelem hiányában a veszedelmes filloxera szüretelte le a legnemesebb magyar borvidékeket.

A ministerium a filloxera elterjedésének meggátlása körül elkövetett mulasztásait ujabban fokozott mértékben igyekszik pótolni egyrészt szakoktatás, másrészt pedig az által, hogy a védekezést, új szőlők ültetését anyagi áldozatokkal előmozdítja.

A szénkéneget a ministerium beszerzési áron alól adja el a szőlőbirtokosoknak, amerikai szőlőtelepei közérdekű telepeknek és filloxera lepett szegény szőlősgazdáknak díjtalanul állítanak elő közvetlen termő és alanyul szolgáló gyökeres és sima amerikai vesszőket.

Állami amerikai szőlőtelepek *Ádámos, Nagy-Enyed, Nagy-Sármás, Torda, Zsidve*, Gyönk, Tapolcza és Tarczalon voltak összesen 194 hold területtel melyeknek sima és gyökeres vesszőhozama 1896-ban 3.981.800 drb. volt, melyből 1.033.000 sima és 120.000 gyökeres ingyen és 179.000 gyökeres pénzért osztatott ki, a többi a telepek céljaira, oltásra, iskolázásra használtatott fel.

Az államon kívül törvényhatóságok, községek, egyesületek, szövetkezetek és részvénytársaságok is foglalkoztak részint saját erejükből, de inkább állami támogatással amerikai vesszők termelésével és kiosztásával.

Pénzbeli segílyt is osztott, ki a minister összesen 26

községnek. A segélyezettek közül azonban erdélyi község nem fordul elő.

Szemben a filloxera vésszel nagyfontosságú azon homokos talaju szőlők kiterjedése, melyek talajuk összetételénél fogva a véstől mentesek. Az immunis homoktalajon álló szőlők területe új ültetések által is folyton növekszik; 1896-ban a 34.000 kat. holdat már meghaladta.

A kormány a homok szőlők telepítésére Kecskeméten honi szőlővesszőket nevel, homok területeket vásárol, közvetíti és támogatja az ily célra alakult egyesületek működését.

A miniszter közli jelentésében Marian A. T. marseillei egyetemi tanár véleményét szőlőművelésünkről. A tudós tanár, ki azon év folyamán tartott nemzetközi gazdakongresszuson részt vett, elismerő véleménnyel van kormányunk és szőlőbirtokosaink eddigi munkája iránt s az eredményekkel telyesen meg van elégedve. Érdekes megjegyzéseket tesz a magyar szőlőtermelés jelenlegi állapotáról s remélhető fejlődéséről.

Marion tanár ovatosságot ajánl a szőlőknek egy újabb betegsége a blackrot ellen, a mely elleni védekezés Franciaországban minden előrelátás mellett is meggyusult. E betegség születési helyén Franciaországban most már utban van, hogy a filloxera után egy újabb óriási csapást mérjen a francia szőlőkre.

Marion tanár ezzel szemben egy közvetlenül termő korcstőke (hybrid) megjelenését ohajtja, mely ellent álljon a blackrótnak.

Marion szerint a szőlő Magyarországon csak nagyon kis részét foglalja el annak a területnek, a melyen haszonnal volna meghonosítható.

A bortermő terület terjeszkedésének határait kizárólag ama nagy kiterjedésű homok puszták szabják meg, melyek azonosak a kecskeméti környékkel.

A mivélés javítására és a borászat tökéletesítésére Marion tanár a már ismeretes módokat ajánlja.

A termés eredmény 1896-ban kevesebb volt mint 1895 évben, a mennyiben 1896-ban 1,606.385 hl. bor termett, (1895 ben 2.143.298 hl). Ebből az erdélyi megyékre 300.351 hl, esik, mely eredmény az 1895 évvel majdnem teljesen megegyezik. A kat. holdankénti átlag termést 8. hl. re tehetjük, mi szintén tisztességes eredmény volt. A mustnak értékesítési átlag ára 15.91 frt, a csemege szőlőé m. mként 19.00 frt, volt, mely az 1895. évi 15.61 frtos átlag árhoz képest növekvő iránytatót jelzett. Az egész szőlő és bortermés értéke 1896. évben 25,524.420 frtra tehető.

A bortermelésnek a filoxera mellett egyik legnagyobb ellensége az olasz bor, mely a borvámzáradék védelme alatt folyton özönlik az országba s nagy kérdés, sikerül-e valahogyan kiszorítani mostani kereskedelmi szerződésünk tartama alatt, látva, hogy az olasz bor mostanság is, Budapestre szállítva 16 frtba kerül hektóliterenként s az ilyen árakkal szemben a magyar szőlők ujjáttermelése legyőzhetlen akadályokba ütközik.

Sajnos, hogy a ministeri jelentésben nincs kimutatva az olasz borbehozatal nagysága, mert Magyarország évenként, ugy tudjuk, legalább 1 millió hl. bort importál Olaszországból.

A mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló törvény szigorubb végrehajtása érdekében a kereskedelemügyi minister újabb rendeletet bocsátott ki, mely sok szükséges módosítást tartalmaz, s melytől a mesterséges borokkal üzött visszaések megakadályozása, illetőleg megtorlása érdekében sikeres eredményt vár a minister.

A jelentés külön fejezetben foglalkozik még az országos központi mintapincze 1896. évi forgalmával.

Keszegh Ferencz.

Állategésségügyi rendészetünk hiányai.

(IV. Folytatás.)

Az állatforgalom góczpontjait mindenütt az állatvásárok képezik. Itt nyílik leginkább alkalom a ragadós betegségek tovább terjesztésére, mivel a legkülömbözőbb vidékekről össze csoportosított állatok közvetlen érintkezése itt már nem akadályozható meg. Törvényünk 11. §. tehát nagyon helyesen és világosan intézkedik aziránt, hogy a felhajtott vidéki marha a helybelitől elkülönítve állíttassék ki, s hogy szabályszerűen kiállított marhalevél nélkül a vásártérre állatok ne bocsáttassanak be. Az állategészségrendőri szakszolgálatot szintén kötelezőleg szabályozza, s ezenkívül a nemzetközi vásárokon a felügyeletet az állami közegek részére is biztosítja.

A végrehajtási rendelet 30—37-ik §§-ai részletesen, de tapasztalat szerint, hiányosan egészítik ki a törvénynek fent jelzett intézkedéseit. Mégis e törvény életbeléptetése óta itt tapasztalható legtöbb haladás, ami minden valószínűség szerint abban leli magyarázatát, hogy ebben a kérdésben következetesen és szigorúan kitartott a közkormányzat és nem adott helyet a hatóságok részéről megindított és szintén következetesen folytatott csúrésnek-csavarásnak. Ennek készséges elismerése azonban nem ment fel attól, hogy a még létező lényeges hiányokra rá ne mutassak.

A végrehajtási rendelet 31. §. ugyanis részletesen felsorolja, hogy miként kell a vásártereket berendezni, sőt egy vázlatot is közöl, melyet a berendezésnél mintául lehetne használni.

Köztudomású, hogy a törvény életbeléptetése előtt vásártereinken semmiféle berendezés sem volt, sőt sok helyen még rendes tér sem jelöltetett ki erre a célra, hanem hol az egyik, hol a másik parlagon hagyott határrészben tartattak a vásárok. Ez az állapot az állami állatorvosok utánjárása folytán lassankint megszűnt s ma már alig van nevezetesebb vásárunk, melynek állandó és úgy a hogy — berendezett helye ne lenne. Ezeknek a helyeknek megválasztása azonban csak kevés helyen történt meg célirányosan, több-

nyire a kényszernek engedve és minden áldozattól irtózva, magyarosan és hamarosan összezsápták a dolgot, hogy „bedugják a száját“ a „felsőbb fórumnak.“ Lehet, hogy már eddig is sok helyen megbánták ezt a csendes durczáskodást, hanem ez mit sem segít a bajon.

Tényleg úgy állunk ezzel az ügygyel, hogy vásártereknek alig egy tizedrésze van a kívánalmaknak megfelelő módon elhelyezve. A vasúti állomással rendelkező községekben pl. kérdezősködés nélkül is biztosak lehetünk, hogy a vásártér az állomástól ellentétes irányban a község legtávolabbra eső szélén van; ha folyó vagy patak szeli át a község környékét, száz eset közül nyolczvannál azon a részen van a vásártér, melyen már a község összes szennyvizei benne vannak a folyóba; rendes és megfelelő itató helyekről még a folyók mentén sincsen gondoskodva; hiszen minek is? ott van a szennyezett vizű folyó! . . . más helyeken pedig, a hol folyóvíz nincsen, egyáltalán csak a véletlennek tudható be, ha van egy kut a vásártéren, de hogy ez megfelelő módon fellene szerelve, azt még nem volt alkalmam látni. Lehet, hogy ez a lényeges és felettébb fontos kelléke a jól berendezett vásártereknek nálunk azért nincsen meg, mert a végrehajtási rendelet 31-ik §-ból véletlenül kimaradt, már pedig, hogy nálunk valahol többet tennének annál, mint a mennyit felsőbb helyen követelnek, bár milyen szükséges és czélszerű is lenne az, arra alig van példa. Így vagyunk aztán egyebekkel is. A forgalomnak megfelelő czédulaház, szükség helyek és egyéb az üzlet lebonyolítására szolgáló — bár a legszükségesebb — helyiségek teljesen hiányoznak. De többnyire hiányoznak még azok a berendezések is, melyek a 31-ik §-ban felsoroltatnak. A korlátok vagy árkok — már amilyenek, olyanok, — megvannak, külön a hazai és idegen állatok részére, de csak igen ritka helyen van a berendezés úgy készítve, hogy a felhajtott állatok vizsgálata akadálytalanul vagy csak hogy egyáltalán megtörténhessen. Igen ritka hely az, ahol egy állatorvosnál több végzi a vizsgálatot, de még ritkább az olyan vásártér, ahol 2-3 vagy még több bejáró ne lenne; így azután vidéki vásárainkon a vizsgálatok csak

áttekintés útján teljesíthetők, természetesen, még így is csak hiányosan.

Az utóbbi időben gyakran hallottunk e miatt szemrehányásokat, melyek felsőbb helyről eredtek és arra voltak szánva, hogy a vizsgálatokat teljesítő hatósági állatorvosok nyilvánosan állittassanak pellengére, mint „hiányos képzettségű és megbízhatlan közegek”. Nem tudom ugyan elképzelni, hogy milyen fontosközgazdasági érdekek követelik azt, hogy a hatósági állatorvosokról nyilvánosan ismét és ismét elmondassanak — amiként elmondattak — a fentidézett epithetonok, de ha már mégis szükséges ennek a testületnek tekintélyét — amit minden felsőbb támogatás nélkül, nehéz küzdelmek árán önnön maga szerzett — csorbitani és az erkölcstanból leczkéztenni, legalább a leczkéztenésnek legyen igazságos alapja. Ugy vélem azonban, hogy aki a vásárvizsgálatok hiányossága miatt suhogtatta felettünk szellemi veszejét, soha sem teljesített ilyen vizsgálatokat, sőt még arra sem vett magának fáradságot, hogy ezeknek a vizsgálatoknak körülményeiről tájékozódjék. A vidéki vásárokra ugyanis a felhajtás rendszerint 4 — 5 óra alatt megtörténik és nagyon közepes vásárnak tartjuk azt, melyre 3 — 4 ezer állat lesz felhajtva. Hogyan lehet tehát azt még elképzelni is, még ha ez a tömeg állat egyetlen felvonuló úton, mind a vásárvizsgálatot teljesítő állatorvos szeme előtt hajtatnék is fel, hogy azt megvizsgálhassa? Hatszáz vagy ezer darab állatot óránként egy embernek megvizsgálni, büntetés terhe alatt (tényleg voltak is büntetések ezen a czimen) tüzetesen és csalhatatlan pontossággal! . . . Ezt követelni és az esetleg felmerülhető tévedésért ilyen esetben büntetni, ráadásul pedig a hatósági állatorvosi kart, nyilvánosan meghurczolni talán mégsem egészen igazságos eljárás.

Ezt most csak mellékesen említem, mint egyik következményét a vásárterek hiányos berendezésének és a körülményekkel számolni nem akaró tulzott követeléseknek. Ott hagytam el, hogy rendszerint több a vásárterekre vezető út, mint a vizsgálatot teljesítő állatorvos; sulyosbitja ezt a hiányosságot még az a körülmény is, hogy a vidéki ember

nem úgy szokott a vásárba menni, mint a templomba. Csődület, torlódás, hajsza, láрма; száraz időjárás mellett fulasztó por, esős időben feneketlen sár stb., mind olyan tényezők, a melyekkel számolnunk kell és a melyek a sikeres vizsgálatot nagy mértékben gátolják. Azt pedig ne gondolja senki, hogy a vidéki gazdának ne lenne annyi esze, hogy ha beteg vagy betegsége gyanus állatot akar a vásártérre beállítani, ezeket a körülményeket a maga céljaira ki ne tudná használni? . . . Bőséges tapasztalat alapján mondhatom, hogy nagyon is kihasználja; száz szem kellene ahhoz nem kettő, hogy egy vidéki vásáron ilyen kijátszásoktól ment legyen a vizsgáló állatorvos. Innen van aztán, hogy még ott is, ahol valamelyik bejárat mellé oda illesztették — legtöbb helyen az állategészségügyi tekintetek legelemibb részének mellőzésével — az esetleg ragadós betegségben szenvedő és az egészségi szempontból egyébként kifogás alá eső állatok részére a külön aklokat, használatlanul omlanak azok össze. A tulajdonjogi szempontból kétesnek tekinthető állatok részére már nem is látunk külön helyeket, hiszen a marhalveleknek a felhajtáskor való megtekintése, esetleg az állatokkal való összehasonlítása, a mi vidéki vásárainkon egyszerűen lehetetlen, habár ezt a végrehajtási rendelet 34. §. követeli is.

Különösképen kívánatos volna azonban minden jelentékenyebb lóvásárral bíró község vásárterére egy szemvizsgáló szin vagy istálló felállítása, nemkülönben a még szintén sok helyen hiányzó próba helyek, — kocsi és háti-lovak kipróbálására — berendezése, melyeknek szükségességét, a mint a tények mutatják, hatóságaink nem igen hajlandók belátni.

Már említém, hogy az u. n. czédulaházak berendezése körül is lényeges hiányokkal találkozunk, melyeknek egyik szembetűnő következménye az, hogy már ezer-ezerötszáz állat eladása esetén is olyan torlódás keletkezik ezen viskók körül, hogy óra számra kénytelen a közönség tolongani, míg az egyetlen bejáratához eljuthat. Nem akarom említeni az itt folyó küzdelmek részleteit, elég, ha tudjuk, hogy az

itt tolongó tömeg egyrésze már az áldomás iváson is túl van ilyenkor. Mikor aztán a tömeggel nagy sokára, hol önként, hol önkéntelenül eljut az ember az átírás eszközlésére, többnyire esetről-esetre felvett urak elé, a kiknek egyrésze alig bir fogalommal arról, hogy miféle munkát végez: a nagy hűhóban egymást éri a hibás átírás a név és lakás-csere, aminek későbbi kiigazittatása aztán, ismét költséget, időt és fáradságot kíván, mely miatt a szegény irást nem ismerő nép zugolódását, elégedetlenségét igen gyakran nyílt alkalmam hallani és észlelni. Ehhez sorakoznak aztán a kövezet és a vásár vámok, az átíratásnál szedett különböző díjak, melyek minden községben más-más összeget tesznek ki, úgy, hogy a nép nem tudván eligazodni aziránt, hogy mit követelhetnek tőle jogosan, rendszerint abban a hitben távozik, hogy megcsalták. Otthon a faluban egy új czédula 10 krajczár, az átírás 3 krajczár; a vásárba már egy nagymarha átírásáért 15—20 krajczárt, sertésért pedig 10 krajczárt vesznek tőle, úgy, hogy egy nagymarha eladásakor a legjobb esetben is egy napot veszít és 30—40 krajczárt fizet a marhalevéért.

Mizdezek magukban véve csekélységnek tűnnek fel, de ha meggondoljuk, hogy az alkalmasan berendezett czédulaházakban, nem kellene az embereknek egyetlen ajtón egymás hátán ki és be tolongani, hanem sorban, egymásután juthatnának az asztalokhoz és higgadtan minden tolongás nélkül végezhetnék el dolgukat, s ha még emellett a vásárforgalmához mérten az átírások végzésére megfelelő munka erő alkalmaztatnék, mennyivel gyorsabban és pontosabban lehetne őket kiszolgálni és a forgalom szabályos menetét biztosítani; — ha meggondoljuk, hogy az átíraskor beszedendő díjaknak az ország összes vásárain való egyöntetű szabályozása által, mennyi kételkedést, zugolódást és elégedetlenséget szüntethetnénk meg és mennyivel nyugodtabban menne végbe az állatok eladásának és vételének lebonyolítása, nem szabad figyelmen kívül hagyni ezeket az aprólékos dolgokat sem, mert ne feledjük, hogy népünk ezen ügyleteknél is adózik, mégpedig nem csak az államnak,

hanem az egyes vásártartó községeknek is; érdekei tehát itt is méltán számíthatnak kellő figyelemre.

Vásártereink berendezésének felhozott hiányosságai mellé sorakozik még hatóságainknak egy feltűnő mulasztása. Igaz ugyan, hogy törvényünk nem írja elő a helyi viszonyoknak megfelelő „vásárrendtartás“ alkotását, de aki figyelemmel kísérte a vásárokon kötött ügyletek körül minduntalan felmerülő surlódásokat, csalásokat és visszaéléseket, az méltán vetheti fel a kérdést, hogy miért nem szabályozzák nálunk a vásárügyet? Hatóságainknak jogukba állana ez s még sem teszik, talán nem is tudják, hogy ugy állategészségügyi, mint közrendészeti szempontokból nagy szolgálatot tennének a köznek általa. Ezt pedig csak azért említem itt meg, mivel szükségesnek vélném, hogy erre az ügyre más oldalról is essék némi figyelem.

Arról már szoltam, hogy a felvonulás milyen nagy hühöval és rendetlenséggel történik meg vásárainkra, ennek aztán csak folytatása az az összevisszaság, melylyel az elhelyezkedés végbe megy. Idegenből hajtott állatok a helybeliek korlátjába foglalnak helyet. A szabadon beállított állatok között szekerekkel jönnek-mennek és zavarják, nyugtalanítják a vevőt és eladót egyaránt, mindezeknek pedig megfelelő vásárrendtartással útját lehetne vágni.

Beteg vagy betegyanus állatok felhajtása, mint említém, a nagy torlódások miatt éppenséggel nincsen kizárva és ha a vásár folyama alatt fel is lesz fedezve ez a kihágás, — amint ez már gyakrabban megtörtént — mi következik ilyenkor? . . Nyujthat-e vajjon kárpótlást a községnek, vagy a szétkergetett nagyközönségnek az a szerencsétlen, aki akarva vagy nem akarva, felhajtotta a beteg állatot? . . Bizony nem. Az, hogy beteg állatait idegen községben lezárolják és az ő költségén tartják (ha egyáltalán felhajtható rajta ez a költség) és esetleg felgyógyult állatait a tartási költségek- és kirótt büntetésért elérvezik, senkit sem nyugtat meg, még talán azt sem, aki ezt a műveletet végrehajtani köteles. Ezt az ügyet tehát olyan módon kellene sza-

bályozni, hogy ilyen esetek a lehető legritkábban fordulhassanak elő. Az általam előzőleg a marhalevelek kezeléséről és az állatok nyilvántartásáról mondtak mellett, igen jól és hathatósan lehetne ez ellen intézkedni az egyes hatóságok által alkotandó vásárrendtartásokban is, melyben kiterjeszhető lenne a felelősség azon egyénre is, aki az ilyen állatokra a marhalevelet kiállítja, illetőleg az egészségi bizonylatot a marhalevelekre rávezeti. Kötelezővé lehetne továbbá tenni, hogy a tulajdonos bárhol, tehát ha valamelyik vásárban észleli is állatain valamely betegség fellépését, azt a vásárvizsgálatot teljesítő szakközegnek, vagy az ott jelenlevő hatósági közegnek azonnal bejelenteni tartozzék.

Az adás-vevésnél felmerülő surlódások, czélzatos kijátásások és csalások azonnali elbírálásáról is kellene gondoskodniok a hatóságoknak, hiszen a vásárokon egymást érik az olyan apró jogsérelmek, melyek miatt a járásbiróságokhoz fordulni nem érdemes és a szegény járatlan, tudatlan nép nem is fordul. A megcsalottak nagy száma, pedig éppen ezek között van, akik aztán nem tudják hova forduljanak tiszta igazságuk és rájuk nézve érzékeny veszteségük kereséséért, orvoslásáért. De tegyük fel, hogy van aki útbaigazítsa őket, amint azt magam is sokszor megtevém, pár forint (ami a szegény embernek sok pénz) kárjáért hogy menjen a harmadik vagy kitudja hányadik községben levő járásbirósághoz panaszolni, hogy töltsön napokat (melyeken ő otthon kenyeret kereshet a családjá részére) ismételve a tárgyalások alkalmával, esetleg talán járatlansága folytán kétes kimenetelű ügyéért, hiszen akkor már esetleges tanuit sem tudja megnevezni, azok kitudja hány és melyik községből voltak ott véletlenül jelen, ő fel nem írja (talán írni sem tud), számba nem veszi, nem is tudja, hogy szüksége lesz rá; a csaló azonban mindig furfangosabb és előre látóbb, az visz és nevez tanukat ha kell, sokszor olyanokat, akik jelen sem voltak. Így aztán bizonyos, hogy az igazság törvényes formák között elesik és a szegény járatlan, de becsületes emberek nagy tömege azzal a tudattal él tovább, hogy az ő számára nincs a földön igazság. Nem jól van ez így; ezen

segíteni kell, mert a halogatás vagy közönyösség így vagy úgy, de megbosszulja magát.

Sürgős intézkedést igényelnének aztán még az apróbb kupecz-fogások is, melyeknek egyrésze nyilvánvalólag állatkinzás számba megy.

Ilyenek mindjárt lóvásárokon, az elvénült vagy egyéb-ként elcsigázott állatoknak a kegyetlenségig menő hajszo-lása, verése és szurkálása; idült csonthibák vagy bénulások miatt a beteg részeknek rendesen ütések, zúzások és seb-zések által való hevenylobosodásba hozatala, hogy az el-adásnál rá lehessen egy kigondolt mese kíséretében fogni azt, hogy a baj éppen a vásárra hozatal alkalmával történt.

Ilyennek tekinthető továbbá a fejős tehének tőgyének szokásos felduzzasztása, mely ép úgy mint az előbbiek, a jóhiszemű vevő megtévesztésére szolgál és a nagy fájdalom mellett, melynek az állat mindjárt a művelet kezdetén ki van téve, igen sokszor alapját képezi a tőgyállomány lobo-sodásának és a tejelőképesseg elvesztésének.

Mindezeknek és még sok visszaélésnek és állatkinzás-nak elejét lehetne venni a vásárrendtartási szabályok által, melyeknek elkészítésére hatóságaink ma még nem is gondolnak.

No, de térjünk vissza. Mondjuk úgy ahogy van, hogy mindezen felsorolt hiányosságok mellett a vásárok mégis csak megtartatnak. A vásárok befejeztével következnek az-tán a végrehajtási rendelet 36. §-ban említett tisztogatás és fertőztelenítés, melyet a vásártartásra jogosított község vagy ennek vásárbérlője tartoznék teljesíteni, még pedig bizonyo-san, mivel ennek megtörténtéről a vásár után 14 nap alatt az elsőfoku hatóságához jelentés teendő.

Nem tudom, hogy az erről beérkezett jelentések milyen halmazt képeznek már az elsőfoku hatóságok irattáraiban, arról sincsen tudomásom, hogy a vásárterek fertőzteleníté-sének ellenőrzésével kik vannak megbizva. Azt azonban tu-dom, hogy a vásárvám szedése nem mindenütt van bérbe adva és így igen sok község előljáróságának magának kel-lene végeztetni a tisztogatást és fertőztelenítést; ugyan így

az egyes városoknak is. Ha tehát ezen a téren mulasztás történnék — ami általános — önnön magukat kellene föl-jelenteni, a törvényhatósági joggal bíró városokban pedig, önnön magukat kellene megbírságotlani is. Lehet, hogy meg is teszik ezt, lehet, hogy nem. Annyi azonban bizonyos, hogy a vásárterek tisztogatására és fertőztelenítésére a községek és városok költségvetésében nem igen találkoztunk előirány-zattal, sőt azt is állithatom — megfigyeléseim nyomán — hogy vásártereink nagy részén tisztogatás és fertőztelenítés még kedvező száraz időjárás alkalmával sem szokott tör-ténni, kedvezőtlen esős időben pedig annál kevésbbé.

Nézetem szerint tehát a fertőztelenítés, — habár feles-legesnek éppen nem mondható, mégis tekintettel a nagy kiterjedésű területekre, melyeken a vásárok tartatni szoktak és tekintettel az eljárás költséges voltára, csak az esetben lenne kötelezőleg elrendelendő, ha a vidéken járványos be-telegségek nagyobb elterjedésre jutottak, vagy a vásárra tény-leg ilyen betegek voltak felhajtva, egyébként meg lehetne elégedni az alapos tisztogatással, az ott összetakarított sze-métnék, takarmányhulladékoknak stb.-nek elégetésével és a talaj elegyengetésével; ezt azonban szigorúan meg kellene követelni és az ellenőrzést az állami állatorvosokra olyan utasítás mellett ruházni, hogy a kerületükben megtartott minden vásár után, ők tegyenek a felülvizsgálás eredményé-ről 14 nap alatt a miniszteriumhoz jelentést. Így, de csakis így, hiszem, hogy a vásárterek tisztogatásából lenne valami és ezek a helyek nem lennének a községi állatállomány fer-tőző góczpontjai.

Jakab László.

Az elmélet és gyakorlat termelésünkben.

Bármint gondolkozzék a gazda a különféle eljárásokról és módokról, melyekkel nehéz helyzetében magán segíteni tudna, többnyire visszatér eszmemenetének körútjában oda, a honnan kiindult, hogy: bár a földje jobban teremne, lennének nagyobbak termésátlagai.

A többi gazdasági ágazatok és manipulációk is mint egy jegecedési ponthoz ezen alap körül csoportosulnak s már ma-gában a gazdaság fogalma habár általános jellegű és a gazdál-

ködés minden ágazatára vonatkozik, elválaszthatatlan a föld, a talaj és a termés fogalmától.

Mindenkor az leendő tehát legfőbb törekvésünk, hogy talajunk termő erejét ne csak megtartsuk, de azt gyarapítsuk is és az erre való törekvés, visszatekintve a földművelés történetére egészen addig, a mikor még a trágyázás legprimitívebb fogalma is ismeretlen volt -- feltalálható.

Új, még termelésre nem használt területek feltörése, a nyomásos gazdaság, az ugar-rendszer, a földnek legeltetés általi javítása a kosarazás, fektetés — végre istálló-trágyávali trágyázás, a váltó-rendszer, mind ezen törekvést bizonyítják s abban az arányban, a mint ezen törekvés szüksége actualissá vált, jött segítségére a tudomány a gyakorlati gazdának újabb meg újabb felfedezéseivel, egészen a mai kor legintensívebb s legöntudatosabb földműveléseig, egészen addig, a mikor a földet s az abban termett növényt elemeire bontva, egész határozottsággal tudhatjuk, mily tápanyagokra van szüksége valamely termésünknek és azok mily arányban vannak meg talajunkban s ha esetleg hiányoznak, hogyan pótolhatók!

Ismerjük a növénytápanyagoknak előállási, fejlődési, a növények által felvehetővé átalakulási processzusát, feltárja előttünk a tudomány a növényi élet szabad szemmel nem is látható titkait s az elmélet gyakorlati kísérletezéseiben oly biztos alapokat állít elénk, a melyekről öntudatos és következetes működéssel kiindulva, nem feltevések szülte, de biztos reménynyel majdnem elmondhatjuk, hogy a termelés terén ma már talán semmi sem lehetetlen.

Igy az elmélet.

Körülbelül az elmélet táborából kerülhetett ki a gazdasági válsággal szemben hangoztatott ama jó tanács — és pedig a fentebbieket tekintetbe véve, nem épen alap nélkül — hogy: „igyekezzünk ezután ugyanazon területről többet termelni.

A maradisággal s az elméletet kicsinybe vevőséggel vádolt gyakorlat azonban a terhére rótt conservatismus nyelvén így felel a jó tanácsra: „circumstantiae variant rem“ — a körülmények módosítják a dolgokat. Kénytelen ezen felelettel, hiszen azt tanácsolják neki, a mit maga is akar s igyekszik is a rendelkezésére álló eszközökkel elérni, de ha a mikéntet és hogyan-t habár az elméletnek ez időszerűt a legmesszebb menő igényeket is kielégítő felvilágosításaiban megtalálja, azok a circumstantiák oly veszedelmesen környékezik manapság a gyakorlati gazdát, hogy jó szerencse reánézve, ha *azelőtt* mielőtt neki indulna valami ilyen dolognak, veszi a kezébe plajbászát s min-

den *circumstantiát* szigoruan mérlegelve teszi meg számítását és nem *azután*.

Eltekintve azoktól, a kik az elmélet útmutatásait helytelenül értelmezve indulnak meg, — az ilyen *azután számítások* példája is lehet talán oka annak, hogy a gyakorló gazdánál általában az elmélet iránt bizonyos bizalmatlanság — mondhatni ellenszenv uralkodik.

Igy nem kell csak egy olyan gazda — pedig vannak még elegen — a ki azt hiszi, hogy a műtrágyákban a tudomány egy oly valami csudaszernek tekinthető produktumot ad rendelkezésünkre, a mely termésünket megkétszerezi — és neki fog sovány, kiélt s talán istállótrágyát soha se látott földjére műtrágyát vinni s *azután* az eredménnyel felsül, hogy az egész vidék hozzá hasonló gazdái irtózáttal forduljanak el a műtrágyáknak még említésétől is!

Viszont ha valaki tisztában is van a dolgok lényegével s kellő szakértelemmel fog valamely újításhoz s talán az elért sikerek által buzdítva kissé tulmegy azon a határon, a melyet körülményei számbavételével az okos számítás kijelöl s a mostani nehéz gazdasági viszonyok közt megbukik, — ismét csak azok számát szaporítja, a kikről szájalommal vagy kárörömmel mondják el, hogy: „ez is könyvből etette, meg kalamárisból itatta az ökrét.“

Az ilyen példák aztán korántsem alkalmasok arra, hogy az elméleti alapon álló öntudatos haladást a mezőgazdaságban népszerűvé tegyék sőt fokozzák a bizalmatlanságot és semmibe vevést.

Példa rá az, hogy míg egyfelől tanácsolják, hogy igyekezzék mindenki a válságos viszonyok differenciáit az ugyanazon területről való termelés többlet által kiegyenlíteni és a másik részről ezt *akarják* is, mégis oly keveset láthatunk az okszerűség által követelt feltételekből teljesítve, hogy abból, a mit láthatunk, még *az erre való törekvés csiráit se észlelhetjük*.

Láthatunk pedig p. o. jobbnál jobb vasekéket oly elterjedésben, hogy a fiatalabb nemzedék talán már nem is emlékszik a faekékre, láthatunk jobb gazdasági eszközöket elterjedve, mint ezelőtt 20 évvel, láthatjuk a gépek nagyobb elterjedését, láthatunk nagyobb mérvű mesterséges takarmánytermelést s ezekből ha egy kissé derültebb kép is tárul a gazdasági haladást illetőleg szemeink elé — ez csak amolyan délibáb forma s a mögött ott van a valóság abban, a mit hiába keresünk, de nem látunk.

Nem látjuk pedig azt, hogy a vasekék oly általános elterjedésének a jobb és mély művelésre való törekvés volna az

igazi indító oka s ha a népnél utánna tudakolunk, száz ember közül talán egy ha fogja azt mondani, hogy azért jobb a vas-
eke, mert mélyebben lehet járítani, jobban elaprózza a földet, sőt ellenkezőleg azt fogjuk tapasztalni, hogy más előnyeikkel hódítottak, t. i. azzal, hogy könnyebben járnak, kevesebb vonó erőt igényelnek s így kímélik a marhát, s ha a szántás még egy kissé sürgős is, hogy a marha se „romolják“ s a dolog is „a maga idejében“ el legyen végezve, nagyon könnyen egy-két lyukkal fenébb lehet venni s igaz, hogy egy-két hűvellyel sekélyebb lesz a szántás, de hát meg lesz. Szóval a kezelés egyszerűsége s könnyűsége az irányadó szempontok.

Természetesen az intelligensebb nagyobb birtokos előtt már a helyesebb művelés is fontos tényezőként jön számításba, de ne legyen csak szántáskor örökké a béressei nyakán s ne vegye szigorúan s erélyesen a dolgot s bizza paraszt bírójára vagy béres gazdájára a felügyeletet — nem lesz köszönet abban a munkában! Hisz ismeretes, mennyire idegenkedik, sőt egyenesen elítéli a köznép a mély művelést — tudatlanságában.

Ha a mély művelés hasznának és fontosságának belátása általánosabbá kezdene válni, gyakrabban találkoznánk erdélyi gazdaságaink felszerelésében speczialiter a talaj mélyítésére szolgáló fogatos eszközökkel, de ezek — még ez idő szerént — fehér hollók, pedig aránylag nem is olyan drágák, hogy a gazdasági viszonyok mostohasága mellett is, habár lassan, rendeltetésük fontosságához mérten ne terjedhetnének.

Nem látjuk, hogy a nagyobb mérvű mesterságes takarmánytermelés és gépek elterjedése mellett oly gépek és eszközök is volnának elterjedve, melyek a takarmány előkészítésére volnának hivatva vagy az okszerű takarmányozás szolgálatában állnának. *Nem látunk* berendezett takarmányos kumarákat, szecskázást, füllesztőkat stb. -- A takarmányozás more patrio villa számra megy, villahegygyel a takarmányszük éveken.

Nem látunk némi, a dolog fontosságához mért áldozattal berendezett trágyatelepeket s így általánosan elterjedt helyes istállótrágya kezeléstről sem szólhatunk. Természetesen vannak kivételek, de mindezekből, a miket *lépten-nyomon látunk kellene* és nem láthatunk, bebizonyul, hogy az a pillanatra feltűnt derűs kép, melyet a láthatókból alkottunk, nem a valóság. Talán több része van a gépek és modernebb gazdasági eszközök terjedésében a gyárosok ügynökei versenyének és életrevalóságának, mint az öntudatos gazdasági haladásnak!

A kiterjedtebb takarmány termelés is azon körülményből, hogy majdnem kizárólag a lóherére terjed ki, inkább annak tudható be, hogy gazdasági főbb terményeink árának általános pan-

gása idejében az egy lóhere volt, mely magjával jól fizetett. Hisz lám! máris, hogy a lóhermag ára szállott, szélteben lehet halani olyan nyilatkozatokat, hogy felhagynak vele, nem érdemes természetien hiszen a buza is ad annyit, meg a kukoricza és a zab! Hát takarmány értéke nem jön számításba? hát *légeny-gyűjtő képessége*? Az a képesség, melylyel a legbecsesebb trágya anyagot, azt, a melyel való helyes gazdálkodás elvén alapul ugyszólván az egész trágyázás tana, nagyobb részét a *levegőből* tehát *ingyen* szolgáltatja a gazda kezébe. Ezek mind nem jönnek számításba. Talán „terra incognita“ az ilyesmi vagy csak akademikus fejtegetések, csak »*elmélet*«, — mondjuk hozzá bátran: a mi nem ér semmit!

Mert bizony nem is ér az egy fabatkát sem, ha a gyakorlat által annak egyes tételei nincsenek beigazolva és a beigazoltakat a gyakorlat nem igyekszik körülményei szerint hasznára fordítani. De a gyakorlat se sokat ér ha csak az apáról fiura átszállott hagyományok vagy imitt-amott látottak utánzására szorítkozik, mert öntudatos haladásra így képtelen. Próbálgat a megváltozott viszonyok közt így is, amugy is, — facsarog jobbra-balra. Néha sikert ér el, néha nem, ez pedig a mai nehéz közgazdasági viszonyok közt nem járja.

Meg kell tehát teremteni még pedig a legjelentéktelenebb dolgokon kezdve a kellő és egészséges harmoniát a gyakorlat és elmélet között, hiszen egy célra törekszik mind a kettő!

És ez nem is olyan nehéz dolog, csak egy keveset tanulni kell de mindenek előtt egyet meggondolni és belátni: azt t. i., hogy a gazdasági elmélet egy oly szakmának van hivatva a gyakorlati működésében felvilágosítást és irányt adni, a melynél variánsabb talán a világon nincs. Változik az nemcsak országok, éghajlatok, vidékek, de egyes gazdaságok szerint sőt egyes gazdaságok részeiben is!

A tudomány által felállított és kikutatott igazságok pedig általános jellegűek és sok minden körülménytől feltételezettek, tehát minden viszonyok közzé nem egészen találhatnak. Itt igazán: „circumstantiae variant rem.“ Alkalmazni kell tehát tudni azokat s épen a gazdának, hogy helyesen alkalmazhassa az az egyetlen ut áll rendelkezésére, hogy körülményeit és viszonyait jól számbavéve és alaposan meggondolva, egyelőre nagyobb értékek kockázásától őrizkedve kicsinyben tegyen kísérleteket. A mellett pedig minden dolgában az elméletnek következetes okokkal támogatott irányítását ne mellőzze, ne kicsinyelje. Hogy sok mindenféle dologban, a mely nem kerül pénzbe csak nagyobb figyelem, után járás és egy kis dologba a mi pedig pénzt hoz, irányíthatja a gazdát s jó tanácsokkal gyámolíthatja az elmélet

azt hiszem nem lesz felesleges egy pár egyszerű példát felhoznom.

Igy például a ki a talaj mély művelésének hasznáról és fontosságáról az elmélet erre vonatkozó általános tételeiből meggyőződött, — ne gondoljon vágyó sohajtással mindjárt a gőz-ekére. Kezdje el mindjárt a rendelkezésére álló eszközökkel lassan és *fokozatosan*, ugyis ennek ez a helyes módja.

Hogy a mélyebb művelés által felvetett u. n. „vad föld“ addig a míg be nem érik, az az: a míg a benne levő növény tápanyagok vizben oldhatókká s így a növények által felvehetőkké a levegő hatása alatt át nem alakulnak — terméketlen azt tudhatjuk s épen ezért kell a mélyítést óvatosan és fokozatosan keresztül vinni nehogy eddigi művelésünk alatt álló jó termő rétegünket megrontsuk.

De a gazdának érdekében áll mégis, hogy a mélyítést oly mélyen, a mennyire csak képes, minél előbb keresztül vigye s a felvetett vad föld érési processussát siettesse.

Mit tesz tehát?

Természetesen legelőször arra gondol, hogy időt adjon a nyers földnek a beérésre s a mélyítést vagy őszi szántáskor, vagy ugarláskor kezdi meg. Ez helyes.

De tehet egyebet is. Figyelembe veszi, hogy mielőtt földje mélyítéséhez kezdene, mit termelt azon a földön? Mert nem mindegy ám kalászosok vagy kapás növények tarlóján vagy pedig lóhere, luczerna után végezni a mélyítő szántást!

Minél mélyebben a földbe ható gyökérzetű valamely terményünk, természetesen annál több szerves alkatrész marad vissza a gyökerek által a talaj mélyebb rétegeiben is. És minél nagyobb légeny tartalmuak ezen vissza maradó részek annál becsesebbek, mert az ily szerves részeket tartalmazó mélyebb talajréteg ha a felszínre kerül, alkatrészeiben hamarabb keresztül megy a szükséges vegybomláson. Ezekből kifolyólag az sem lehet reánk nevezve közönyös, hogy milyen erőben van az eddig művelés alatt állott talajréteg a mélyítés alá veendő földön? Minél jobb, minél gazdagabb szerves alkatrészekben, a felszántandó nyers talajréteggel vegyülve annál kevésbé van kitéve annak a veszedelemnek, hogy az által megrontassék sőt a benne folyamatban levő szervesanyag vegybomlása elősegíti a nyers talajban levőket is s így annak termővé tételét gyorsítja és elősegíti. Szabályul állithatjuk tehát fel a mélyítésnél, hogy soha se kezdjük azt meg gyenge földön, hanem mindig a legjobbon. Lehetőleg trágyázás után adjuk meg a legelső mélyítő szántást és olyan földön, melyen megelőzőleg gyökérzetüket mélyen lebecsátó és különösen légenygyűjtő növényeket termeltünk.

De ha még gyorsabban akarunk a méfytítéssel minden kár nélkül haladni, erre vonatkozó szándékunkat is elméleti alapon a gyakorlatban igen szépen megvalósíthatjuk ezen eljárással:

Tudjuk, hogy vannak *közvetve ható* trágyaszereink is.

Ilyen az égetett mész. Ennek a hatás módja az, hogy a talajba kerülve s ott szerves részekkel érintkezve azokat nitrifikálja, az az: a bennök illetve a szerves részek által a talajban levő kötött légenyt. — nehezen oldható szerves légenyt — salétomsavvá oxydálva vízben oldhatóvá s a növények gyökérzete által felvehetővé teszi. Már most ha valamely jó erőben levő istálló trágyával megrágyázott földünkre mésztrágyázást alkalmazunk és arra is számítunk, hogy a mésznek az a tulajdonsága is van, hogy az esővíz által könnyen lemosatik az altalajba, tehát nitrifikáló hatását ott is érvényesíti, s ha megelőzőleg azon a földön szintén előre néző számítással mélyen leható gyökérzetű növényt termesztettünk, — világos, hogy az ilyen előzmények után feltárt altalaj már majdnem készen az az: termésre alkalmas állapotban vegyül a termő talajjal. Tehát a mélyítés kevesebb veszélyel jár.

Igy p. o. egy már idejét töltött luczernás ha a feltörését megelőző tavaszon mésztrágyázást kap vagy pedig ősszel feltörése után adjuk a mésztrágyát — elértük azt a célunkat, hogy az őszi mély szántást követő tavaszi szántáson még mélyebben szánthatunk s az ily földbe vetett kapás növényünk a legszebben fog diszteni. Előbbi esetben ha tavasszal a luczernára trágyázunk azon a nyáron is jobb kaszálást ad, utóbbi esetben pedig ha ősszel a luczerna feltörése *után* adjuk a mész trágyát, már inkább annak a célnak szolgáltunk, hogy az altalajban levő szerves részek nitrifikáltassanak.

Tehát mindkét mód jó s a gazda belátásától függ melyiket alkalmazza.

Ime csak ennél az egy kérdésnél a talaI mélyítésnél, hogy vezérelheti a gazdát gyakorlatában az elmélet a nélkül, hogy valami rendkívüli áldozatokat követelne!

Fordítsuk már most meg tárgyunk szempontjából a mésztrágyázás alkalmazását s p. o. ha azt valaki terméseiire határozottan jónak látja és derüre-borura alkalmazza p. o. soványabb s talán ugy is mésztartalmu földjein is, nemsokáig fog örülhetni eredményeinek, mert földje csakhamar kimerül, levén a mész olyan szer, mely a talajt utolsó csep termő ereje kiadására is *kénszeríti*. Egy valóságos pumpoló zsarnok!

Az ilyen gazda természetesen aztán szidni fog minden elméletet.

Az elmélet is a gyakorlati kísérletek alapján lesz szilárdá.

Gyakorlati kísérletekkel lett megállapítva a mész vegyi hatásának ismerete alapján, annak, mint trágyaszernak, hogy és mikénti alkalmazása. Az elmélet csak tulajdonságait ismertette meg, de ezeket tudva, számtalan combinatioban alkalmazhatjuk egy kis gondolkozással helyesen és haszonnal, felületes gondolkozással pedig kárt okézhatunk.

Igy p. o. homokos talajon, a melyben a levegő könnyebb behatása folytán a vegybomlási folyamatok ugyis gyorsabbak — alkalmazása már több óvatosságot és körütekintést kíván, míg nehéz, kötött agyagtalajon, hol a vegybomlások lassubbak és azokat épen gyorsítani áll érdekünkben. megbecsülhetetlen segítségünkre szolgál. Az ilyen talajok érését és meglazulását hathatósan előmozdítja.

Tudva becsét, mint trágyaszernak, a gyakorlati gazda könnyen jöhet arra a gondolatra, hogy a gazdaságában található mész hulladékokat összeszedje — esetleg, ha könnyen és olcsón jut hozzá, más helyről is beszerezze és mindjárt trágyatelepére hordja, hogy az által is trágyáját becsesebbé tegye. Az alap-gondolat maga elég következetes, de figyelmen kívül hagyott egy körülményt s így nagyon könnyen mintegy észrevétlenül tévedésbe esett. Abba a tévedésbe, hogy nem gondolta meg azt, hogy a mész mint erősebb alj a trágában levő ammoniákat kiüzi vagy a mész a trágyatelepen a trágyával a kihordásig hosszabb időn keresztül vegyülvén nitrificáló hatása nagyon is érvényesül s így a trágya oly állapotba jut, hogy még mielőtt a szántóföldre kerül, nagyon sok nitrogent veszthet. Leghelyesebb tehát a meszet közvetlenül a szántóföldre alkalmazni.

Azt hiszem, hogy a mésztrágyázásról is itt röviden tárgyalatkból meglehetősen élénk példa táru a gondolkozó gazda elé arra nézve, hogy mily aprólékos körütekintő figyelemmel kell az elméleti utmutatásait felhasználni, hogy sikert érhessen el, viszont az is kiviláglik, hogy öntudatos haladásra és fejlődésre a gyakorlat csakis az elmélettel párosulva, illetőleg azon alapulva képes.

Igy van ez termelésünk minden terén.

Az öntudatos haladás nemcsak hogy gyorsabb és biztosabb, de a gazdát körülményei közt egészen önálló, új combinatiokra is vezérli földje kihasználásában.

Igy példának felemlitem, ha a t. olvasó figyelmét kikerülte volna a g. lapokban megjelent Solari-féle különös vetésforgót, melyet Olaszországban már sok helyen követnek. Solari (volt

olasz hajóskapitány borgasso-i birtokos) azon köztudomásu tényből indulva ki, hogy a pillangós virágu növények után a búza jó terméseket ad — mindig here után veti a búzáját, de az azt megelőző here alá kétszeresen trágyáz és ő ezt *kétszeres előlegezésnek* nevezi. Miután a heretermelés által a légkör légenyét a legolcsóbb módon vezette be talajába, a lóhere-törésbe búzáat vet. Erre a búzára tavasszal újra lóherét vet s miután a búzáat learatta, a lóherés búzatarlóra elszórát hektáronként: 400 kgr. superfoszfátot, 400 kgr. chlorcaliumot és 400 kgr. gypszet. A következő évben kétszer lekaszálja a természetesen így dús lóherét s azután feltörve azt, újból búzáat vet ugyan azon földre s a következő évben tavasszal újra lóherét rá s a fent említett trágyázást. Így vetésforgója ez: búza, lóhere, búza, lóhere, búza, lóhere. Ezt így folytatja a hetvenes évek eleje óta a nélkül, hogy földje termőerejében gyengült volna s átlag terméseiben hektáronként a következő eredményt éri el: 80—100 q. lóhere és 20 q. búza és a más vetésforgásokban elért eredményekhez képest ezzel az eljárással 6—10 q. búza-többlete van.

Ez persze curiosum a termelés terén, de világos bizonyítéka annak, hogy *erre a gyakorlatra elméleti alapon jött rá* s mert már több mint 25 éve gyakorolja és követői is akadtak — úgy látszik, hogy az ottani viszonyok közt haszonnal jár.

Igyekezünk tehát mi is gyakorlatunkban az elmélettel megbarátkozva, öntudatos haladásra s azt a közmondást, hogy: „a jó pap holtig tanul“ — vigyük át a mi szakmánkra is és mondjuk, hogy: a jó gazda is holtig tanuljon! H.

A székely gazdák helyzetének javítása.

Irta: Puskás Jenő.

Az „Erdélyi Gazda“ mult évi utolsó számában a székely kivándorlásról megjelent sorokat olvasva, nem mulasztatom el, hogy e kérdéssel kapcsolatban szerény tapasztalataim alapján a székely gazdák helyzetének javításáról egyet-mást el ne mondjak.

Mi, kik a néppel folytonos érintkezésben vagyunk, közöttük élünk, a legtöbbnek buját-baját ismerjük, érezzük az ő helyzetüknek minden nyomoruságát: tartozunk leplezetlenül rámutatni a sebekre, melyek testén rágódnak és azok mi-kénti orvoslásáról gondoskodni, a mennyire lehetséges.

A „székely kivándorlásról“ cikk írójának minden sorát helyeselhetem s különösen igazat adok neki akkor, a midőn a befejező sorokban ezt mondja: „Közgazdasági reformra van szükség a székelyföldön, hogy a kimerült talajon továbbra is fenn nem tartható rendszert egy új mezőgazdasági irány váltsa fel.“

A székelyföld s nem csalódom, ha Erdély legnagyobb részében mondom is, a nép egy helytelen gazdasági rendszert követ: t. i. az ugarrendszerben folytatja gazdálkodását. Ezt határozottan meg kell változtatni. E rendszer nemcsak azért rossz, mert ha pld. valakinek 50 kat. hold birtoka van jelenleg, annak csak felét — a legkedvezőbb esetben is $\frac{2}{3}$ -át — képes használni; a többi használatlanul, ugarban marad; hanem a szabad tarló és ugarlegeltetések következtében az évelő takarmánynövények termelésének is gát van vetve. Már pedig egy helyesebb gazdasági rendszernek nemcsak a székelyföldön, de Erdély legnagyobb részében is, a mesterséges takarmánytermelés kell hogy alapul szolgáljon.

A mesterséges takarmánytermelés bevezetése által a gazda képes az eddiginél több állatot tartani, a több állattól több trágyát nyer, a melylyel a talajnak a termések által kivitt anyagait vissza tudja pótolni. Ekként az ugar nélkülözhető lesz s így az is jövedelmet fog adni, a melyből pedig a mostani rendszer mellett semmi hasznot nem nyer. Hogy mindezek létesüljenek, egy a legfőbb és ez a tagosítás. Ha ez nem vitetik keresztül, minden rendszerjavításra ok nélkül gondolunk, mert csakis tagosított birtokon tudjuk az évelő takarmányféléket a fordába bevenni s csakis ekként nélkülözhető az ugar. Minél hamarább lesz a tagosítás keresztülvive: annál hamarább lesz segítve a székely gazdák egyik legnagyobb baján. A tagosítás kérését pedig a néptől

magától hiába várjuk, épen konzervatív hajlamainál fogva. Már pedig a székelyföld legtöbb helységeiben, ha adóssággal terhelten is, de még ezideig a birtokosságot a nép képezi.

A székely gazdának egyik legnagyobb baja az olcsó hitel hiánya. Virágzó nagyközségek népessége elkezdve a legelső gazdától a legutolsóig: a takarékpénztárak nyereségre alakult üzletébe van beadósodva. A nép valóságos rabszolgája a „takarékok“-nak. Oly silány termés idején, mint az 1897-ik évi, egyébért sem dolgozott a székely gazda egész éven át, mint a takarékpénztárak 12⁰/₁₀-os, sőt gyakran ennél magasabb kölcsöneinek kamatjaiért. Virágzanak is e „takarékok“-ok és szaporodnak gomba módra. Lehetne ugyan olcsóbb kölcsönöket is kérni, hiszen ott van a „Kisbirtokosok Országos Földhitelintézete“, a mely a kisbirtokosoknak törlesztéses kölcsönöket adni van hivatva, de annak csak a czime a „kisbirtokosok“-é, valóban oly hosszadalmas, körülményes és oly alapon ad kölcsönt, mely a mostani gazdasági helyzetnek meg nem felel. Ezért van az, hogy a székelyföldön s így vidékünkön is igen sok tehetősebb birtokosnak jószága, az oláh „Albina“ és más nagyszebeni pénzügyintézetnek van lekötve, mert az felhasználja a magyar földhitelintézetek közönyösségét és szívesen ad egy községi előljárárság útján kiállított és a birtok valódi értékét kitüntető becsü-bizonyítványra, a valódi érték feléig kölcsönt, a mely mellett az intézet bizony nem veszít soha. Ideje volna, hogy e példát a magyar földhitelintézetek is kövessék, mert tagadhatatlan, hogy az adósra a hitelező több-kevesebb befolyással szokott lenni.

A kisebb, pillanatnyi szükségek fedezésére szolgáló kölcsönök ügyében alakítandó községi szövetkezeteknek bizonyára hatalmas impulzust ad az „Erdélyi Gazdasági Egylet“ által tervbe vett központi hitelszövetkezet, mely

hivatva van a községi hitelszövetkezetek létesítésére és segélyezésére. Adja Isten, hogy minélhamarabb megkezdje működését!

A székely népnek tehát mindenek előtt tagosításra és olcsó hitelre van égető szüksége, a többi majd magától is megjön, különösen ha — ott, a hol még nincs — a vasút is megjön.

Egy szarvidomítóról.

A szarv, mint az állat egyik testrésze, a mai domestikált szarvasmarháinknál, érdemleges célra nem szolgál ugyan — mivel azonban egyes fajtáktól eltekintve — a szarvasmarha szarvállása a fajta jellegző tulajdonaként szerepel és a jelenkor izlése szerint a szép, korrekt szarvállás az állat nem utolsó díszét képezi, kívánatos hogy a tenyésztő minden tőle telhető módon, szép, helyes állású szarvakkal bíró állatokat neveljen.

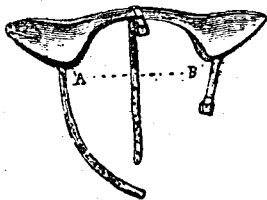
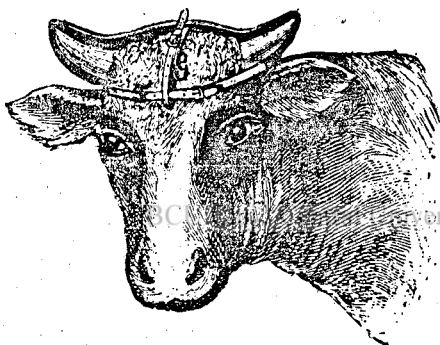
A tenyésztő ezen törekvése azonban gyakran minden lelkiismeretesség mellett is, az állatok egyes felvett rossz szokásain törik meg. Eme rossz szokások egyike bizonyos vakaródzási ingerben áll, a melynek különösen növendék állatok hódolnak oly módon, hogy egyes kiálló tárgyakhoz, pl. jászol vagy korláthoz dörgölik fejüket, a mi közben egyik vagy másik szarvaikra bizonyos nyomást gyakorolnak, s ha ezen műveletet rendszeresen ismétlik, szarvuk a rendestől eltérő növesi irányt vesz fel. Ezen — minden állattenyésztő előtt bizonyára jól ismert — rossz szokást nemcsak az olyan gulyabeli növendék állatok követik, melyeket „az eső tisztogat és a szél vakar“; hanem a rendes ápolás és tisztogatásban részesülő istállózott növendék marha is, sőt utóbbi talán gyakrabban, a minek oka leginkább az állatok unatkozásában lenne fellelhető.

Arra is van eset, hogy az állatok szarva ilyen külső erőművi behatás nélkül magától, mintegy történetesen nő a rendestől eltérő irányban.

Mіндеzen bajok elhárítása céljából régóta kísérleteznek a gazdák azon, hogy valami oly készüléket találjanak fel, a mely

a szarvakra alkalmazva, azok félrenövését megakadályozza, a félrenőtt szarvakat pedig a helyes irányba térítve e mellett az állatoknak terhére ne váljon. Találtak is fel sokféle készüléket, különösen Németországban a hol a ferdén nőtt szarvak nem csupán az említett kalamitásokat idézik elő, hanem egyes esetekben az állat hasznavehetőségét is veszélyeztetik, a menyenyiben a homlokjárom alkalmazása miattuk nehézségekbe ütközik.

A feltalált készülék legtöbbje, erősen complicált, vasszerkezetű, nehézkes alakban jelent meg, a melyek amellettt hogy a kitűzött célnak teljesen meg nem feleltek, már súlyuknál fogva sem váltak be és természetesen elterjedést nem nyertek.

Ezekkel szemben a mel-lékelt ábrán látható szarvidomító egyszerűségénél, könnyűségénél és olcsóságánál fogva rendkívül sok előnnyel és mint az eddig ismert szarvidomítók egyik legjobbjá, a legtöbb practikus értékkel is bír.

Ezen szarvidomító az állat normális szarvállásának megfelelően homorított kemény fából készül és F. vízszintes G. merőlegesen futó szíj segítségével az állat fejére, a szarvak mögé

csatolható. A rendes növésű szarvak a szarvidomítóba szépen beleillenek, ha pedig abnormis növésnek indulna egyik szarv akár fel, le vagy hátrafelé, az a szorosán felcsatolt szarvidomító egyik szárnyának erősebb nyomása alatt, 3 héttől 3 hónapig terjedő időn belül a megkívánt rendes állásba fog helyezkedni. Mindenféle abnormis állású szarvnál alkalmazható ezen idomító, csupán akkor nem, ha előre hajló szarvakat akarunk a rendes irányba téríteni, — erre a célra ugyanilyen alakú készülék szolgál, a mely azonban szíjakk helyett 2 vaskampóval lesz a szarvakra erősítve és oly mértékben, a mint erősebben vagy gyengébben

húzatnak meg a kampó csavarai, nagyobbodik az előre hajló szarvra gyakorolt nyomás.

Magától érthető, hogy az ilyféle készülékek alkalmazása különösen — egyébként kiváló testü — tenyészállatok nevelésénél válhatik hasznossá.

Az említett szarvidomitót leghelyesebben akkor alkalmazzuk, ha e szarvcsapok már circa 10 cm. hosszúra nőttek, egyrészt azért, mert azok állásából ez időben már növési irányukra is következtethetünk, másrészt azért mert a szarv helyes irányba való térítésére ilyenkor még gyöngye nyomás is elegendő, tehát az állatnak fájdalmat nem okozunk.

Ezen szarvidomitók különféle nagyságban kaphatók és áruk 2:80—3:80 márka között változik.

Uradalmunkban ezen szarvidomitók már 2 év óta használtatnak és még eddig minden esetben a megkívánt eredménnyel jártak.

Mint ez a praxisból kitűnt, ügyelni kell arra, hogy egy huzamban az állat fején 2 hétnél tovább ne maradjanak, egyrészt azért mert a fej kellő tisztogatása akadályozva van, másrészt azért, hogy az idomitó levételével az állatot mintegy pihentesük, minek szükségessége különösen olyan esetben forog fenn, a midőn már erősebben kifejlett szarvakat kell a helyes irányba vezetni s ezért nagyobb nyomást gyakorolni. A homlokon végig futó szíjj keskeny lévén, ilyenkor rendszeren erősebben bevágódik és fájdalmat okoz, gyulladást idéz elő, a mely a szőrözet kihullását eredményezheti, — a minek úgy vehetjük elejét, hogy erős gépszíjból a homlok hosszának megfelelő nagyságu, 5—6 cm, széles bőrlapot teszünk ezen szíjj alá.

Néhány napi pihenés után ezen idomitót újból felrakjuk, különösen ügyelve arra, hogy a szarvcsapok hosszának megfelelő nagyságot csatoltassunk fel. Jobb ha az idomitó valamivel nagyobb mint a szarv, — mivel az ilyen a szarvak növését nem akadályozza.

Főösleges állatkinzások elkerülése széljából, nagyon tanácsos a szarvidomitók felrakásánál és időközben is több ízben azok helyes fekvéséről, személyes meggyőződést szerezni.

Krolopp Hugó.

Mit terem 3 k. hold fajszőlő.

Azt hiszem nem érdektelen a gazdaközönség előtt, midőn több év óta folytatott szőlőgazdasági praxisomból kifolyólag, egy 3 k. holdas tábla 6 utóbbi évi terméséről egyetmást feljegyzett adataim alapján e lap hasábjain közrebocsátok.

A szóban levő terület középszerű emelkedéssel bíró s délkeletnek hajló fekvése mellett legnagyobb részben igen kötött sárgás-barna agyag-talajjal bír s így a talaj megmunkálása kézi eszközökkel rendkívül nehéz. A rajta telepített szőlőből 1 hold som, 1½ hold Rajnai riesling és ½ hold kövér. Az első 14, a két utóbbi pedig 9 éves ültetés. — A sorok köze 3½ láb, a növények egymástóli távolsága is ugyanennyi. A művelési rendszer „karikás“ félmagas tőkékkel s a somszőlőnél csapokkal, melyek segítségével a korán megvénülő tőke minden 3-4 évben felújítatik. A kövér és Riesling tábláknál ezen csapok hagyása és nevelése nem mutatkozott szükségesnek, miután ezen fajok tőkéi sokkal edzettebbek, életerősek s így egy-egy tőke 10-15 évig is kibírja s jól is terem. Különböző szőlőművelésnek ezen fogása a munkáltatás tekintetében nagy nehézségekbe ütközik s szakavatott munkások hiányában ki nem vihető. Mindhárom fajta szőlő klímánk mellett teljesen és jól honosult, a som azonban gyakran a téli fagyoktól szenved, a mennyiben a szemek (rügys) fele sőt ⅔ része is gyakran elvakul, ennek daczára az épen maradt rügysből normális évjárat mellett a kívánt termés mindenkor kiképződött.

A szőlőterület 6 éves turnusban trágyáztatik s minden évben átlag 30 mm. jól érett istálló-trágya használtatik fel, melylyel tehát 1½ hold terület nyer közvetlen tőke-trágyázást és pedig a tavaszi ugarkapálás alkalmával.

A munkálás kellő pontossággal s a szükséges pénzáldozattal mindenkor a kellő időben hajtattott végre.

A növényzet fejlődése mindenkor annyira buja volt, hogy a trágyázás némely évben szinte károsnak lenni látszott.

Ezeket előre bocsátva alábbi kimutatásban közlöm a terület 6 évi termését s egyuttal annak jövedelmezőségét feltűntető adatokkal is szolgálók:

Év.	Som		Riesling		Kövér		Összes termés Hectoliter
	Hltr.	czukortart. Wagner sz.	Hltr.	czukortart. Wagner sz.	Hltr.	czukortart. Wagner sz.	
1891	20	14. ₅	34	15	6	18	60
1892	12	16	11	16. ₅	5	19. ₅	28
1893	28	14	36	14. ₅	11	15	75
1894	16	17	31	18	7	19	54
1895	60	12. ₅	60	12. ₅	12. ₅	14	132. ₅
1896	20	20	28	19. ₀	7. ₅	22	55. ₅

Fentebbi táblázat kimutatása szerint termelt 1 k. holdon átlag sombor 26 Hl., Rieslingbor 22 Hl. és kövérbor 21 Hl. — Az átlagos czukortartalom pedig volt somnál 14°, rieslingnél 15.5°, kövérnél 16.8° w. s így a som-must átlagos czukortartalma legkisebb, a kövéré pedig legnagyobb volt. Megjegyzem, hogy 1892. május 10-én az egész telepet erős jégverés sújtotta, mely azonban korai idejénél fogva a jövő évi hozamra kihatással nem volt.

A jégkár iránt legnagyobb érzékenységet a riesling, legkisebbet a kövér szőlő mutatta, mert aránylag ez utóbbi a legnagyobb termést szolgáltatva, mely körülmény onnan magyarázható meg, hogy az egyenlő arányban megmaradt hajtásokon a kövér szőlő természeti képessége folytán nagyra fejlődött s így a számbeli hiányt a mennyiség szaporulatával pótolta. Ez utóbbi körülmény tehát ezen fajta szőlőnél elemi csapások (fagy és jég) esetén fi. gyelemre méltó.

A tábla leszüretelése minden évben október 25.—nov. 10. közt végeztetett; jobb években a riesling-szőlő bogyóztatott, a kövér 3 évben gyuratott, a som pedig 12—24 órai ázás után egyszerűen kipréseltetett, előbbi két faj azonban csak 36—48 órai ázás után préseltetett ki. A visszamaradt törköly pedig pálinka-égetésre használtatott fel. A riesling-must 1891-ben szüretkor adatott el Hlterenként 28 frt árban, az ez évben felmaradt, valamint a többi évek termése mind pinczébe szüretelt el szüret alkalmával, hol 1—2 évig ászkoltatott s mint kifort és megtisztult bor adatott el, részben pedig még készletben van. A borkészlet értékesítése általában kedvező árban történt, legkisebb ár volt Hlterenként 30 frt, legnagyobb 40 frt, átlagár 33 frt.

A 6 évben termelt bor összes mennyisége 405 Hl. volt, melyből erjedés, seprő és apadásra 10 „-ot leütve, marad eladott

és eladható mennyiség 365 Hlter, melynek átlagos árát tekintetbe véve, kijön a 6 év nyers bevétele gyanánt 12042 frt, ehez hozzáadva a törköly értékét, mit évenként 20 frtra tesztek = 120 frt, továbbá összesen 18 Hl. borseprő értéket à 2 frt = 36 frtot, továbbá a mindhárom tábla területéről 6 év alatt leszedett több mint 15 mmázsa muskotály és más csemege szőlőt összesen csak 300 frt értékben; mindössze kitesz a nyers jövedelem 12501 frtot!!

Ezzel szemben a következő kiadások voltak: az évi átlagos költség a karót, megmunkálást, permetezést, szüretelést, a borok ászkolását és kezelését is ideértve, holdanként 200 frtba* került; tehát a 3 hold 600 frtba s így 6 éven át összesen 3600 frtba, mihez hozzászámítva a körülbelöl 700 frt értéket képviselő leltári érték, 10 $\frac{1}{10}$ -nyi elhasználási érték csökkenését, a 6 év alatt összesen 420 frtot, továbbá a terület után fizetett 50 frtnyi adókat, az összes költség kiteszen 4070 frtot. Leütve tehát a kiadást a bevételből, marad a föld és a befektetett tőke értéke, továbbá a gazdai fáradság jutalmazására 8431 frt, mit 6 felé osztva jut egy évre 1405 frt s így egy hold jövedelme a tett költségek leszámítása után 468 frt s ez nézetem szerint igen szép jövedelem; azonban vidékünkön is csak a nemesebb fajú szőlők ültetése és a borok ászkolása útján érhető el s a paraszt szőlők évi átlagos jövedelme 100—150 frtnál magasabbra nem megy fel. — Fentiekből elég világosan kitűnik tehát, hogy nálunk a szőlőművelés a fajok helyes megválasztása, gondos mivélés, kellő utánjárás, munka és tőke mellett nemcsak kifizeti magát — de igen tekintélyes hasznot szolgáltatva, egy pár hold szőlő a gazda existenciáját biztosítja, sőt a mindennapi anyagi gondtól megóvjá.

Ajtay Bálint.

KISSEBB SZAKKÖZLEMÉNYEK.

A magvak apadása.** A magvak a magtárban való eltartás közben állandóan apadnak. Az apadás a mag kiszáradásának a következménye.

Az apadás foka változik, a mag nedvességi foka, az idő, a mag kora és faja szerint.

* Ezt az összeget kissé kevésnek találjuk.

Szerk.

** Mutatvány az „E. G. E.” könyvkiadó vállalata 35. fűzetéből.

A légszáraz állapotban raktározott búza és a rozs az első évben 2—3%^o-al apad; az első negyedévben 1·3%^o, a másodikban 0·9, a harmadikban 0·5, a negyedik évnegyedben pedig 0·3%^o-al apad; tehát körülbelül 9 hónap alatt, októbertől—júliusig 2·7%^o-al. A második évben 1%^o-al.

Az árpa és a zab az első évben 3·5 4%^o-al apad.

Az első 9 hónap alatt 3·2%^o-al apad.

A hüvelyesek és az olajos magvak sokkal nagyobb mérvben apadnak; a hüvelyeseknél az első évben 3—5 sőt 6%^o, a másodikban 3%^o apadást lehet felvenni.

A repczenél és más olajos magvaknál 12 sőt 15%^o apadás felvehető.

A lóhermag alig apad valamit; körülbelül $\frac{1}{8}$ %^o al apad. Ezek a számok azonban csak mint nagy átlagszámok állhatnak meg s csak szükség esetén tarthatók mértékadóul, mert az apadás nagysága függ a magvak érettségi fokától, a mezőn végbement utóéréstől és kiszáradástól, úgy a gabona eltartásától, valamint a kicsévelt mag eltartás módjától, végre az időjárástól is.

A fenti számokat akkor vehetjük fel zsinórmértékül és az igazságnak megfelelőeknek, hogyha a magvakat az aratástól kezdve az egész eltartási idő alatt egészen kifogástalanul és normálisan, okszerűen kezeljük.

Az apadás nagyságára és ennek folytán a gabona súlyára mindig nagy hatással van a magvaknak nagyon is ingadozó vize tartalma. A száraz és forró aratási évszakban a magvak átlagosan 12%^o vizet tartalmaznak, de ez 10%^o-ra is lepadhat, ellenben nedves időjárásakor a levegő páráiból is szíznak magukba vizet s ezért emelkedik a vize tartalmuk.

Rendes körülmények között a gabona vize tartalma 10 és 20%^o között ingadozik, közép átlaga tehát 15%^o.

Ennek folytán tehát nagy hatással van a gabona apadására a levegő pára tartalma; az apadás megítélésénél, a mérlegelésnél szintén nagy szerepet játszik a levegő nyirkossága. Minél nyirkosabb a levegő akkor, a mikor a már elszállítandó gabonát mérjük, annál kisebbnek fogjuk találni az apadást és viszont annál nagyobb lesz az, minél szárazabb időben mérjük azt.

Páter Béla.

Állataink tisztántartásáról.* Sokan azt hiszik, hogy állataink szőrös bőre olyan élettelen, érzéketlen köpenyeg, a melyet baj nélkül lehet ütni-verni, mocskosan tartani; pedig a bőr érzékeny élő takarója a testnek, a mely nemcsak arra való, hogy az alatta fekvő részeket védje, hanem arra is, hogy a testből gőzölgéssel, verejtékezéssel kiküszöböljön olyan anyagokat, a melyek a

* Mutatvány az „E. G. E.” könyvkiadó vállalata 36. füzetéből

szervezetben már nem szükségesek, sőt, ha abban maradnak, kárt okoznak.

Be van bizonyítva az, hogy az olyan állat, melynek bőre harmadrésnyi testterületen megég, nem a sebződés miatt pusztul el, hanem a miatt, mert az égett bőrterület nem végezheti többé imént említett verejtékező munkáját. Be van bizonyítva az is, hogy elpusztul az olyan állat, melynek bőre nagy kiterjedésben, vagy egészen, valamely olyan anyaggal (például zsir) mázoltatik be, a mely anyag a bőr gőzölgését megakadályozza.

A ki ezt tudja, tudni fogja azt is, hogy ha a zsiros, tapadós verejtékekkel keveredett por, piszok bevonja a bőr felületét, akadályozni fogja a bőr munkáját. Hiszen, ha a szőr közé beveszi magát a piszok, onnan önmagától ugyan el nem távolodik, hanem mindig vastagabb és vastagabb réteggé lesz, s a bőr verejtékező lyukacskaít mindinkább betömi:

Nem cselekszik-e a saját érdekei ellen, a ki ezt megtörténni engedi az által, hogy állatait nem tisztogatja.

Meg kellene gondolnia az ilyen hanyag embernek, hogy a bőr félbeszakított munkáját részben folytathatja ugyan a vese, a tüdő, de mert ezeknek a szerveknek is meg van szabva a maguk nagy munkája, dehogyn végezhetik el még a bőr munkáját is tökéletesen. A rendes következmény e miatt az, hogy tulterhelhetnek a fölös munkával s maguk is megbetegszenek és akkor egy bajból van kettő, három.

A jól takarított tiszta állatban nemcsak nekünk telik örömiünk, hanem meg is dicsérnek érte és a vevő is szivesebben nyul eladó, tiszta jószágunkhoz.

Am azok az élősködő állatok, melyek a szennyes, nem tisztított jószágban elszaporodni szoktak, sem verhetnek fészket a tisztán tartottakban

A balha, a tetű, a szóratka, a rüh mind a piszokkal kerül állatainkra; úgy kerül be az u. n. rozsféreg lovaink gyomrába, belébe; így hatalmasodik el a piszok miatt sokféle bőrbaj, viszkettség, szőrpusztulás stb.

Bizonyos, hogy nem szivesen tisztítja az ember a rugó, vágó, harapó lovat; de rendszerint ki hibás abban, hogy az a ló olyan veszedelmes? Hát legtöbbször maga a kocsis! Sokszor láttam olyan kocsist, a ki a csiklandós, félénk fiatal állatot, ha a takarításnál nem állt, a vakaróval agyba-főbe verte. Azt hitte a boldogtalan, hogy arra majd szelidebben fog viselkedni az állat, pedig hát hova-tovább gonoszabbá lett, holott türelmes, szelid bánásmóddal s idővel úgy megállt volna, mint a bárány.

A gondos gazda már jó korán szoktatja csikóit, borjait a tisztogatáshoz és ahhoz, hogy lábukat a patkoláshoz nyugodtan

feladják; szoktatja ahhoz, hogy ápolójukkal szemben szófogadóan, engedelmesen viselkedjenek. Egy szóval úgy kell nevelni és szoktatni az állatot, hogy észrevegye, miszerint mi neki jóindulatu urai, de nem zsarnokai vagyunk.

Igen sok ember istállójában esik aztán meg az, hogy állatai kifogástalanul tiszták, tükörfényesek, de ha az ember felemelteti egyik-másik jószágának a lábát, hát elszomorodva tapasztalja, hogy a gondozásból a paták, körmök egészen ki vannak feledve.

A hanyagul való gondozás következtében keletkeznek a paták és körmök különféle hibái, betegségei, melyek azután sántítást okoznak. Ezért hibás az a kocsis, béres, a ki a gondjaira bizott állatok körmét kellő időben meg nem rövidíti, vagy kovácscsal meg nem faragtatja és mindennap meg nem tisztítja, és nem tudom eléggé elítélni az olyan gazdát, a kinek erre kellő gondja nincs.

Mennyi sántaságot, munkában való súlyos akadályt lehet avval kikörülni, ha az ember az állatai »csizmáit« rendben tartja! S ugyan bizony miféle társadságba, milyen költségbe kerül mindez? Ugy szólván semmibe! Egy darabka kés alakra faragott fával is minden nap kitakeríthatjuk a pata mélyedéseiből a sarat, homokot, ganajt; ingyen kapott vízzel, szalmacsutakkal megmoshatjuk azokat; kevéske sótalan zsírral olykor be is kenegethetjük s így könnyen ügyelhetünk arra, hogy ganajlé fel ne áztassa, el ne porhanyosítsa, meg ne rothassza a patákat.

Azután a munkás állatok helyes patkolásával is sokat tehetünk a körmök jó karban való tartására. Helytelen, rossz patkolással valósággal tönkre tehetjük állataink körmeit, vagyis többet árthatunk, mint használunk, azért ne útszéli vándorló cigigánnyal, hanem ahhoz értő mesteremberrel vasaltassuk állatainkat.

Monostori Károly.

IRODALMI SZEMLE.

Lapszemle. A „Köztelek“ 7. számában a névtelen cikkírótól »A vármegyék feladatai a lótenyésztési ügy terén« cz. alatt a többi közt azt olvassuk, hogy a tenyészközpontok kérdése nem annyira arra fordul meg, hogy a vármegyét több kerületre oszszuk, melyeknek mindegyike csak Noniust vagy angol félvért stb. tenyésztessen; hanem inkább azon, hogy mely községekben vagy vidékeken lehetne a nép kezében levő lóanyag legjavából állandóan egyöntetűt produkálni, és hol melyik használati típus felelne meg legjobban a nép használati és értékesítési viszonyainak?

A 9. számban a földmívelésügyi minister 1896. évi működését veszi kritika alá B. B. — Ebből kivonatilag közöljük a követ-

Ajánlja végül, hogy maradjunk meg a honi mellett, de azt nemesítsük.

A 14. számban az orsz. gazd. egyesület elnöke a gazdákra nézve nagyon fontos s életbe vágó tárggyal foglalkozik, ugyanis statisztikailag ki van mutatva, hogy 1896-ban behoztunk:

14,743 q. borsót	265,374	frt értékben
25,841 q. répamagot	478,059	» »
6,680 q. komlót	835,000	» »
18,928 q. czikoriát	151,424	» »
1,495 q. nyers lent	59,800	» »
7,683 q. lenfonalat	576,225	» »
3,773 q. köményt	98,098	» »
5,138 q. takarmány- növény magvait	71,932	» »

Ebből már most mi a tanulság? az, hogy *a mit lehet, termeljük itthon* s ha lehet itthon dolgozzuk is fel.

Pl. sok zsákot s zsákvásznat hozunk be (2225 q.) ezt mind itthon lehet előállítani s feldolgozni.

Minden vidéknek meg van a maga piaczi (gyári) növénye, a mit ott jó minőségben lehet előállítani: fel kell tehát karolni annak a termelését.

Nálunk az erdélyi részeken figyelmet érdemel a komló, répamag (czukorrépa) len és takarmánymagvak termesztése.

Borsót stb. itt s a felvidéken könnyű szerrel lehetne oly mennyiségben produkálni, hogy azzal az egész kereslet fédezzve volna. Csak minden egyes növénynél *a mag nemesítésére kellene több gondot fordítanunk*, mert hiába, a jobb minőség leveri a rosszabbat. Ez áll a komlóra nézve is.

A „*Magyar Gazdák Lapja*“ 3. számában érdekes adatokat közöl Csérer L. különböző burgonyafajták termelési értékéről. Azok értékén illetőleg, tekintetbe vette 1. a termés nagyságát, 2. a gumók nagyságát, (mennyi esik 1 kg.-ra?) sulyát, keményítő-tartalmát.

19 burgonya közül legjobbnak találta a Schulmeister, utána következnek a Németbirodalmi kancellár, Wilhelm Kora, Kaiser Wilhelm, Rózsa, Szászbagyama, Magnum bonum, Phoebus, Helias, Korai Rózsa, Bovinra, Hópehely, Hebe, Telephon, Champion stb.

A 7. számban Hofmann J. e czim alatt »*Miképen fokozhatjuk jövedelmünket?*« azt javasolja, hogy a gyümölcs-, méh, baromfiteenyésztés, konyhakertészet s tejgazdaságra kell nagyobb figyelmet fordítani.

A 8. szám »*A sörárpatermelés szabályait*« közli Maerker után. Ebből megemlítjük az alábbiakat:

1. Az árpa legjobban tenyészik czukorrépa után.

2. A műtrágyák közül szuperfoszfátot adjunk $1-1\frac{1}{2}$ q-át. A chilisalétrom csak kivételesen alkalmaztassék t. i. ha légenyben szükség van. S ebből elég holdankint 15—20 kg.

3. A mi az árpa fajtáját illeti, jó talajba a chevalier s a gyengébb földekre a hanák árpát javasolja.

4. Sorokba vessük 70 kg. egy hold földbe s 3—4 czm.-nél ne takarjuk mélyebben alá.

A „*Gazdasági Lapok*“ 7. számában Fehér L. a *Czementjászkészítés költségeit* adja elő. A szerint egy 9 m. hosszú marhajászkoloz czeментből került 23 frtba; a fajászlak helyet a czeментjászlakat építtetni a marhaistállókba is.

E kérdésre, *hogyan lehet a góréban levő tengerit mególtalmazni a varjak ellen?* Azt a feleletet olvassuk, hogy külső léczezetet vagy sodronyhálót csináltassunk a góré körül.

A 8. számban Luft K. Arra hívja fel a kormány figyelmét, hogy a kender és lentermelését mozdítsa elő a nép jóléte érdekében.

A „*Mezőgazdasági Szemle*“ 2. füzetében Sporzon P. ismét a *mezőgazdasági fajsóláról* ír. Ismételve szavát emeli fel a mellett, hogy a gazd. akadémiák száma szaporíttassék s Budapesten az egyetemeken gazd. tanszék állíttassék fel (mint volt ennekölte); de a Budapesten felállítandó gazd. főiskola eszméjéről mondjunk le.

Valóban feltűnő és káros, — mondja — hogy jelenleg ily gazd. tanszék a budapesti egyetemeken egyikén sincsen. Így sem a tudomány-, sem a műegyetem hallgatóinak sincsen alkalmuk, maguknak a mezőgazdaság-, illetve az erdészettanból általános ismereteket szerezhetni.

A „*Gyümölcskertész*“ 3. számában Molnár I. a *Damaskusi sárga kései szőlőt* ismerteti. Fürtje nagy, bogyói igen nagyok, tojásdadok, éréskor ambrasárgák.

Angyal D. folytatja *A körte gulafa nevelése- és metszéséről* megkezdett cikkét.

Az alábbi cikkben a *Korai zöld borsó termeléséről* olvasunk.

Ajánlja, hogy a fajtát igen jól megválasszuk. A Páris melleti kertészek a törpefajták közül a következőket termelik: Amerika csudája, mely csak 25 cm.-re nő, továbbá a törpe Serhette-t, mely igen termékeny s a Pois Lévéque-t.

Mint káros borsót termelik: a Prince Albertet, mely kitűnő ízű faj, a Caractaeus borsót és az Express-t — bőventermő.

A czukorborsók közül termelik a Pois Corne de Belier és a Joudant de St. Désirat nevű fajtákat.

Mivel a zöld borsó keresett vetemény, egész nyáron át lehet termelni, késő őszig.

Frissen trágyázott földbe ne vessük, 25 méterre kell 1 kiló vetőmag a törpe vagy bokorborsóból.

A borsót már február végén vagy márczius elején is vet-hetjük.

A korai vetésre ajánlhatók a bokor-borsófajták, ezek sorait 30 cm. kell venni s a barázdákat 4 cm. mélyre készíteni.

A karós borsót 30 és 80 cm. sorokban kell felváltva rakni. A karók is 80—90 cm. hosszúságúak legyenek.

A „Kert” 2. számában Angyal D. »Elton cseresznyéjét« írja le s mutatja be szép színes rajzban. Gyümölcse közepnagy, héja vékony szalmasárga alapszinü, élénk pirossal borított. Húsa lágy, bőtermő, édes, kellemes fűszeres ízü. Érik junius második, julius első felében. Kiváló asztali cseresznyefajta.

A 3. számban Katona Zs. mutatja be szép színes műmellékletben a »Royal Ascot« csemege asztali szőlőt. Fürtjei nagyok, igen tömöttek. Bogyói nagyok s feketék. Későn érik.

Dr. Rodiczky A ligetike csészekürt, M. Ö. Az árticsóka termesztését írja le.

Novothy M. azt írja a *mák termeléséről*, hogy márczius végéig okvetlen elvessük. Ha nagyban történik a vetése, akkor azt szórva eszközöljük, de sorra műveltetik. A sorközök távolsága 1—1½ láb (30—45 cm.). Egy holdra (1200 □ öl) 1½ kg. mag kell. A növények egymástóli távolsága a sorokban 20—25 cm. legyen. (A fentebbiekre az a megjegyzésem, hogy jobb sorokba vetni s egy nagy holdba is elég lesz 1 kg. mag.)

Mauthner Ö. ily czim alatt »Trágyázzuk a gyümölcsfákat!« ajánlja a szuperfoszfát, kénsavas kalimagnezia s a chilisalétrom egyenlő mennyiségű keverékét. Egy fára 30 grammot számítunk s ezt a fa körületén készített barázdákba vagy üregekbe szórjuk el.

Televényes földeken csak foszfor és kali trágyákat adunk nekik. Új gyümölcsösök létesítésénél ajánlja a Thomas-salakot, egy fára 20 gr. számítva. Azt mondja, ha trágyáznánk gyümölcsöseinken, a fák tovább élnének, nem betegesednének el időnap előtt s nagyobb terméseket kapnánk.

A „Borászati Lapok” 8. számában egy hosszabb cikket találunk: a *Terraszfalak építése a szőlőterületeken*. Le van írva a föld vagy gyepterraszok építése s a kőből készült terraszkok emelése.

A gyepterraszok 45° szög alatt készíttetnek s be kell őket gyepeszteni.

A 45°-on túlmenni csak köves talajnál ajánlatos. Ennél a partfalak magassága az alap szélességével egyenlő.

A mi a kőterraszokat illeti, a gyakorlatban vagy habarcsba fektetett kőfalakat, vagy ugynevezett száraz falakat használnak, mely utóbbiaknál a kövek közötti lézag homok és mohával lesz

kitöltve. A száraz falak készítése nagy darabokba tört jó réteges terméskövel 2—2,5 m. magasságig ajánlható.

A „*Szárnyasaink*“ 2. számában a *Roueni kacs*a leírása van közölve s rajzban bemutatva. A nagy testű kacsákhoz tartozik, színzetre a vadkacsához hasonlít. Igen hizékony. Átlag 40—50 tojást rak.

Utánna az *olasz óriás lud* tenyésztéséről olvasunk Möller Istvánné tollából. Az olasz lud nagyságra s tollazatára nézve vétekeledik az emdenivel. Színe hófehér vagy hamvastarka. Jellemző hattyuszerűen hajló nyaka. Február közepétől május végéig tojik. Két éves korában 50—60 tojást rak. Az olasz lud tollban 3-szor, húsban 1½-szer és zsirban hizlalás esetén 2-szer annyit szolgáltat, mint parlagi ludunk. Kihizva az olasz lud 8—9 kilót is nyom. Czikkiró melegen ajánlja annak tenyésztését. Egy hátrányuk van, hogy nem költenek.

Kovács L. *A baromfijárvány megakadályozása* céljából ajánlja, hogy járvány idején 3—4 csepp sósavat adjunk 2 liter ivóvízhez. Az ólat pedig hetenként karbolos vízzel öntsük meg.

A 3. szám Möller I.-né a *Törzs-tojás eltevéséről* írja, hogy e célra mindig a legszebb tojásokat rakjuk el s írónnal jegyezzük rá a tojás napját s egy betűvel a fajta nevét. A hőmérsék, hol a tojásokat tartjuk, legjobb, ha 8—10 R közt van s télen 4 hét, nyáron 3 hétnél tovább ne tartsuk a tojásokat.

R.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

— **Darányi a gazdatisztekért.** Darányi Ignác földmivelésügyi miniszter a Gazdatisztek Országos Egyesülete nyugdíjintézetének legutóbb 4000 frt államsegélyt adományozott. Ez okból az egyesületnek Bujanovics Sándor elnökből, Máday Izidor, Bálintffy Pál Jeszenky Pál igazgatósági tagokból álló küldöttsége tisztelgett a hó 8-iki audencián a miniszternél, megköszönve annak az egyesület iránt már több alkalommal tanusított jóindulatát s kérve a jövőben való erkölcsi és anyagi támogatását. A miniszter szívesen fogadta a küldöttséget s válaszában hangsúlyozta, hogy szíven viseli a gazdatisztek ügyét s azok érdekeit a jövőben is tőle telhetőleg elő fogja segíteni.

— **A szövetkezetek szaporodása.** A szövetkezeti eszme térhódítása az 1897-ik évben is tekintélyes eredményeket produkált. Az elmúlt évről elkészült hivatalos kimutatás szerint ugyanis —